

SWIFT i politika međunarodnih financijskih plaćanja

Piškorić, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:575978>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Mateja Piškorić

SWIFT I POLITIKA MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH
PLAĆANJA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

SWIFT I POLITIKA MEĐUNARODNIH FINANCIJSKIH PLAĆANJA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Kristijan Kotarski
Studentica: Mateja Piškorić

Zagreb
Rujan, 2018.

Izjavljujem da sam diplomski rad *SWIFT i politika međunarodnih financijskih plaćanja*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Kristijanu Kotarskom, napisala samostalno i da je riječ u cijelosti o mojemu autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštovala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16. – 19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Mateja Piškorić

SADRŽAJ

1. POPIS ILUSTRACIJA.....	5
2. UVOD.....	6
3. TEORIJSKI OKVIR.....	9
3.1. Što je SWIFT?.....	9
3.2. Afera SWIFT.....	12
3.3. Financije kao suvremeno oružje.....	16
4. EKONOMSKE SANKCIJE.....	18
5. SANKCIJE IRANU.....	24
5.1. Sankcije SAD-a Iranu.....	24
5.2. Sankcije Europske unije Iranu.....	26
5.3. Pogled iz Teherana.....	29
5.4. Iranske transakcije kao globalni sigurnosni problemi.....	30
6. SANKCIJE SJEVERNOJ KOREJI.....	34
7. ZAKLJUČAK.....	38
8. POPIS LITERATURE.....	40
9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA HRVATSKOM.....	46
10. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA ENGLESKOM.....	47

1. POPIS ILUSTRACIJA:

Grafikon 1.: Sankcije SAD-a Iranu u razdoblju 2008. – 2017.	21
Grafikon 2.: Sankcije SAD-a Sjevernoj Koreji u razdoblju 2008. – 2017.	21
Grafikon 3.: Godišnji prikaz izvoza Sjeverne Koreje u milijunima dolara za razdoblje 2008. – 2017.	23
Grafikon 4.: Godišnji prikaz izvoza Irana u milijardama dolara za razdoblje 2008. –2017.	23
Grafikon 5.: Usporedba realnih stopa ekonomskog rasta Irana i Sjeverne Koreje za razdoblje 2008. – 2017.	24

2. UVOD

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada globalna je financijska infrastruktura – SWIFT – koja služi kao platni sustav između banaka i financijskih institucija te njegova povezanost s praćenjem financiranja terorizma i ekonomskim sankcijama. Unutar domene političkih znanosti ova je tema bila relativno neistražena do početka/sredine devedesetih godina prošlog stoljeća. Interes za SWIFT (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*) rastao je proporcionalno jačanju borbe protiv terorizma na globalnoj razini. Nakon napada na tornjeve newyorškog Svjetskog trgovinskog centra (World Trade Center), tzv. Blizanaca, 11. rujna 2001. godine, SWIFT je postao javni akter na globalnoj političkoj sceni s obzirom na to da je SAD tražio pristup podacima o svim transakcijama ne bi li ušao u trag financiranju terorizma. To je izazvalo napetost između SAD-a i Europske unije s obzirom na to da građane EU-a štiti zakon o povjerljivosti podataka. Standardi zaštite podataka dodatno su podignuti nakon izglasavanja GDPR-a.

U Hrvatskoj je ova tema relativno neistraženo područje. Doduše, SWIFT je poznat u bankarskom poslovanju kao niz znakova za označivanje i razlikovanje pojedinih financijskih institucija u međunarodnim transakcijskim plaćanjima. No, ovaj se rad neće baviti tehničkom pozadinom funkcioniranja mrežne infrastrukture. Globalizacija i nacionalizam, kao fenomeni 21. stoljeća, utječu na promjene društva u cjelini, uključujući odnose između SAD-a i Europske unije kao dvaju važnih aktera na međunarodnoj političkoj i ekonomskoj sceni. Jedan od najvećih izazova za ta dva aktera suradnja je na međunarodnoj političkoj sceni kako ne bi trpio odnos na ekonomskoj. Neke države, poput Rusije i Kine, nezadovoljne svojim položajem na globalnoj sceni, počele su razvijati svoju vlastitu infrastrukturu za plaćanje kako ne bi morale biti podređene odlukama i politikama SAD-a i EU-a. Ekonomske sankcije koje provode ta dva aktera izravno utječu na ekonomski razvoj i poslovanje svih država koje su uključene u plaćanja putem SWIFT-a. Jedan dio istraživanja u ovom radu fokusirat će se upravo na SAD i Europsku uniju kao dva važna aktera, odnosno na njihove politike, odluke i sankcije koje utječu na globalni politički i ekonomski poredak te njihov odnos.

Ovaj rad pružit će uvid u to što je SWIFT, dati kratak povijesni pregled njegova razvijanja i istaknuti primarnu svrhu. Nakon što je razvijen, SWIFT je postao najsigurnija infrastruktura za transakcije novca u svijetu. Primarna mu je uloga sigurna razmjena podataka – pouzdanost, povjerljivost i integritet. Najprije ću pružiti osnovne informacije o SWIFT-u, a potom ću u radu izložiti „afertu SWIFT“, koja je izbila nakon terorističkog napada na SAD 11. rujna te bila povod za početak ratovanja protiv terorizma, i to nekonvencionalnim oružjem kao

što su ekonomske sankcije ili embargo. Zbog afere SWIFT porasla je napetost ne samo u odnosima SAD-a i EU-a nego i unutar same Europske unije. Oba su aktera vodila bitku za prevlast na globalnoj sceni.

Financije danas pokreću svijet i može se reći da su jedno od najmoćnijih oružja na globalnoj sceni – spajaju države, institucije, aktere. Danas više nije potrebno voditi skupe konvencionalne ratove kako bi se neku državu kaznilo za njezinu međunarodnu politiku; dovoljno je ograničiti joj pristup financijskom tržištu, za što treba imati dobro razvijenu financijsku i informacijsku infrastrukturu. Razvijena infrastruktura pruža geopolitičku i geoekonomsku moć. U radu ću pokušati dati uvid u to koliko su ekonomske sankcije kao sigurnosni alat uspješne u izoliranju aktera od financijskog sustava i je li takva financijska moć potrebna u globalnom poretku.

Danas su najpoznatiji primjeri uvođenje ekonomskih sankcija Iranu i Sjevernoj Koreji zbog sumnji da se međunarodnim financijskim infrastrukturama koriste za financiranje terorizma i nuklearizacije. U radu ću se koristiti makropovijesnom komparacijom kao oblikom kvalitativne metode te dizajnom najrazličitijih sustava kao oblikom fokusirane komparacije Irana i Sjeverne Koreje. Prema Landmanu, „paralelnim dokazivanjem teorije testira se koliko je neka teorija plodonosna u različitim zemljama“ (Landman 2008: 34), a „dizajnom najrazličitijih sustava, pak, kompariraju zemlje koje nemaju nikakvih zajedničkih značajki osim političkog ishoda koji se želi objasniti, te jednog ili dva eksplanacijska faktora koja se smatraju važnima za taj ishod“ (Landman 2008: 46).

U binarnoj studiji najprije ću opisati sankcije Sjedinjenih Američkih Država Iranu, a nakon toga i sankcije Europske unije. Postoje naznake da se EU prilagođava geoekonomskim odlukama SAD-a, no ni jedan od ta dva aktera ne odustaje u borbi za premoć. Nakon toga iznijet ću iranske stavove o sankcijama i njihovo viđenje odnosa moći tih dvaju aktera. Bit će prikazane ekonomske i političke promjene unutar same države zbog izoliranja iranskih banaka i financijskih institucija od međunarodne financijske infrastrukture. Iranske su banke bile izolirane četiri godine, što je ozbiljno naštetilo njihovom tržištu i ekonomskom razvitku. Iran je morao provesti mnoge reforme kako se na njegove transakcije ne bi gledalo kao na međunarodni sigurnosni problem. Sjeverna Koreja, zatvorena zemlja koja nije usmjerena na međunarodnu trgovinu, s Iranom ne dijeli politički sustav ni geostratešku poziciju u regiji, ali kao i on inzistira na nuklearnom naoružanju. U radu će ponajprije biti izložena stajališta SAD-a prema politici Sjeverne Koreje nakon 2006. te će se moći usporediti uspješnost sankcija prema obje zemlje.

Prema tome, glavne su hipoteze ovog rada:

- H1: SWIFT nije neutralan mehanizam/infrastruktura u geoekonomskom poretku
- H2: korištenje SWIFT-a kao instrumenta za provođenje financijskih sankcija ima velike ekonomske posljedice za države podložne sankcijama

Pomoćna je hipoteza:

- H3: Međunarodne institucije i globalni akteri dovoljno su moćni da otkriju financiranje terorizma putem međunarodne financijske infrastrukture (SWIFT-a).

Kako bi se potkrijepile glavne hipoteze, za obje će biti definirana zavisna i nezavisna varijabla, koje će biti razložene u radu. Za prvu glavnu hipotezu zavisna varijabla odnosit će se na pristup financijskoj infrastrukturi, a nezavisna pak na prikaz vanjskih politika dviju država koje ne uzimaju u obzir UN-ove norme o nuklearnoj neproliferaciji. U slučaju druge glavne hipoteze zavisne varijable odnosit će se na realnu stopu rasta dviju ekonomija, Irana i Sjeverne Koreje, te na pad njihova izvoza u razdoblju administracije Baracka Obame i Donalda Trumpa (2008. – 2017.). Nezavisna varijabla odnosit će se na broj entiteta podložnih sankcijama u istom tom razdoblju.

Cilj je analizom dostupne stručne literature i znanstvenih članaka doći do odgovora koji su postavljeni kao hipoteze. Analizom dostupne literature koristit će se u svrhu interpretiranja binarne studije Irana i Sjeverne Koreje. Izvori koji su dostupni za ovaj predmet istraživanja – stručna literatura i znanstveni članci – uglavnom su dostupni u svojim punim verzijama na internetu, i to na engleskom jeziku. Stručne izvore vezane za SWIFT nisam pronašla na hrvatskom jeziku. Za drugi dio rada, u kojem se bavim binarnom studijom, postoji stanoviti nedostatak izvora iranskih i sjevernokorejskih znanstvenih članaka i predmeta istraživanja zahvaljujući kojima bi se stekao bolji uvid u perspektivu ekonomskih sankcija tih zemalja. Unatoč tom nedostatku, mogu se potvrditi moje hipoteze. Tema za pisanje ovog rada definirana je pod mentorstvom profesora Kristijana Kotarskog nakon što sam pokazala interes za međunarodnu političku ekonomiju.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Što je SWIFT?

SWIFT ili *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication* (SWIFT, 2018) u posljednjih 40 godina služio je sektoru financijskih usluga kao vlasnička komunikacijska platforma, pružatelj proizvoda i usluga te razvojnih standarda. Osnovan je radi postizanja učinkovitosti, a zamijenio je telegram i *telex*. Trenutačno se smatra najsigurnijom i najpouzdanijom mrežom u svijetu, kojom se koristi 212 zemalja i više od 10 000 bankarskih organizacija, institucija vrijednosnih papira i korporativnih klijenata (Scott i Zachariadis 2014: 1). U svakoj fazi svojeg razvoja SWIFT je zadržao status kooperativne industrije, odnosno udruge. Osnovan je 3. svibnja 1973. godine, a sjedište mu je u Bruxellesu (Scott i Zachariadis 2014: 16). Riječ je o privatnoj kompaniji koja je podložna pravnom okviru Europske unije. Razvoju SWIFT-a pridonio je napredak na tri područja: pojava telekomunikacijske tehnologije, razvoj bankarstva i liberalizacija međunarodnih financijskih tokova. Razvoj sigurne i pouzdane baze preko koje je ostvaren uspješan rast financijskih transakcija u svijetu učinio je SWIFT najvažnijom mrežnom inovacijom u povijesti međunarodnog bankarstva.

Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata međunarodne financije bile su ograničene nacionalnim politikama, ponajprije radi bolje kontrole. Pa kako je nastao rast međunarodnog poslovanja u kojem je SWIFT bio poželjan? Rast međunarodne trgovine nakon 1950. vodio se potrošačima, a ne politikama, tj. komercijalne organizacije prerastale su domaća tržišta i tražile mogućnosti za širenje. Posljedično, europske su banke u tom razdoblju bile pod većim pritiskom nego banke Sjeverne Amerike, koje su profitirale od federalne trgovine. Europske su banke stoga pokušale ublažiti svoj nepovoljni položaj udružujući se u tzv. „klubove“, kao što je Europski odbor za bankarstvo (EBIC, 2018) (Scott i Zachariadis 2014: 9). Isto tako, u Europi je postojala zabrinutost zbog mogućeg prodora američkog bankarskog sustava, što je dodatno motiviralo banke za razvoj privatnoga komunikacijskog mrežnog projekta.

Primarna je uloga SWIFT-a da prenosi poruke; međunarodna je to mreža analogna „internetu za financijske usluge“ (Scott i Zachariadis 2014: 1). U 2012. godine mrežom SWIFT poslano je ili primljeno više od 4,5 milijardi poruka – od tradicionalnih isplata do konfiguracija vrijednosnih papira, a u 2013. promet poruka narastao je na oko 20 milijuna poruka financijskih transakcija na dan (Scott i Zachariadis 2014: 1). SWIFT nije platni sustav, već služi kao prometna mreža za veliki broj glavnih infrastruktura za plaćanje i vrijednosne papire. Po tome je on danas najvažniji pružatelj globalnih financijskih poruka i usluga obrade u svijetu.

Dvadesetih godina 20. stoljeća Njemačka je predvodila u istraživanju i razvoju financijske infrastrukture pa je 1933. godine razvila uslugu teleprinter. Ubrzo su joj se u tome pridružili Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, SAD i Kanada. Teleprinter ili *telex* koristio se postojećom telefonskom i telegrafskom mrežom te je uskoro nadmašio telegram i do 1957. sa SAD-om i Kanadom spojio 19 europskih, 18 latinskoameričkih, afričkih te zemalja s drugih kontinenata (Scott i Zachariadis 2014: 11). No, kako se poslovanje razvijalo, pokazalo se da *telex* nije imao kapaciteta za veći razvoj, a nedostajala mu je i sigurnost jer banke nisu mogle nadzirati tijek slanja poruka.

Ideja o privatnoj mrežnoj komunikaciji između multinacionalnih banaka za međunarodna plaćanja javila se potkraj 1960-ih godina. Trebala je biti tako dizajnirana da može podnijeti rastuće međunarodno plaćanje te reducirati operativne rizike. U Europi su ustanove kao što su Europski odbor za bankarstvo (EBIC) i Međunarodno udruženje europskih banaka (ABECOR) odlučile potaknuti inovacije u bankarstvu okupljanjem 68 banaka iz SAD-a i 10 iz europskih zemalja za Međunarodni bankarski projekt prebacivanja poruka (MSP) (Scott i Zachariadis 2014: 14). Namjena projekta bila je: (1) ispitati izvedivost međunarodne komunikacijske mreže za transfer međunarodnih plaćanja te srodne poruke između banaka koje u njoj participiraju; (2) ispitati trošak takve mreže i omogućiti prikladne informacije koje će dopuštati individualnim bankama da odluče hoće li sudjelovati u projektu; (3) izraditi nacrt funkcionalnih specifikacija na kojima se mogu temeljiti detaljni dokumenti natječaja za izdavanje sustava; (4) osigurati osnovu za utvrđivanje oblika organizacije i načina financiranja koji su potrebni za provedbu projekta.

Iako je MSP bio proizvod konzorcijskog truda, posebno se naglašavala uloga koju je imao nizozemski bankar iz ABN-a Johannes Kraa. Europski bankari bili su predvodnici, no postojao je fundamentalni uvjet – da to bude međunarodni projekt, u što je trebalo uložiti političke napore. Johannes Kraa smatrao je, naime, da moraju pridobiti Amerikance te da je zajedničko razvijanje najbolja opcija. U pokušaju da se krene naprijed, 1971. odlučeno je da MSP treba uposliti konzultante kako bi istraživao različite modele upravljanja i tehnološke projekte. Stoga su pokrenute dvije studije: tehnički projekt bio je dodijeljen tvrtki *Logica consultancy* u Londonu, a pravnu i organizacijsku studiju preuzeo je neprofitni *Stanford Research Institute* (SRI) (Scott i Zachariadis 2014: 15).

Diplomacija je smatrala da je potrebna i treća opcija kako bi se ublažile tenzije između New Yorka i Londona. SRI je stoga odlučio uspostaviti organizacijsku jedinicu u Belgiji, no tu su bili suočeni s dvojmom: osnovati međunarodno udruženje ili kooperativno društvo. Iako je

osnovati međunarodno udruženje bilo jeftinije, nakon razmatranja prirode poslovanja SWIFT-a u komercijalnom prostoru, Odbor SRI-ja odlučio se za kooperativno društvo – s obzirom na to da ono nije podložno ozbiljnim zakonskim ograničenjima. SRI je potvrdio potrebu za globalnom nadležnosti te naglasio važnost standardizacije plaćanja među institucijama. Tako je 3. svibnja 1973. Društvo za globalnu interbankarsku financijsku telekomunikaciju (SWIFT) osnovano kao kooperativno društvo unutar belgijskog pravnog sustava. Kao predsjednik MSP-a i ključni osnivač SWIFT-a, Johannes Kraa izabran je za prvog predsjednika Odbora SWIFT-a. Kako je sjedište bilo u Bruxellesu, osim na pravni oblik, to je utjecalo i na praksu imenovanja višjejezičnog osoblja koje je sposobno za interakciju s međunarodnim članovima. U vrijeme osnivanja u članstvu SWIFT-a bilo je 239 banaka iz 15 zemalja (Scott i Zachariadis 2014: 16).

U povijesti se bankarstva granica uvijek morala postavljati između konkurencije i suradnje. SWIFT se smatra primjerom „koedukacije“ – istodobne suradnje i konkurencije među tvrtkama (Scott i Zachariadis 2014: 19). U razvoju SWIFT-a nije riječ o odnosu između potrošača i dobavljača, već o korespondentnom bankarstvu i komplementarnim poslovnim partnerima. Drugim riječima, iako su se banke natjecale za poslovanje dok se međunarodna trgovina širila, shvatile su da će njihovi klijenti bolje iskoristiti njihove usluge ako imaju pristup uslugama neke druge tvrtke nego ako su njihove usluge izolirane. „Koedukacija“ podrazumijeva razmjenu znanja koja bi se u nekom drugom kontekstu moglo smatrati potencijalnim izvorom konkurentske prednosti priznajući da se postiže više kada se resursi dijele nego kada su oni prikupljeni. U slučaju SWIFT-a banke su imale više koristi od dijeljenja tehničkih detalja svojih poslovnih procesa u odnosu na suprotan scenarij nedijeljenja.

SWIFT je nastao kao odgovor na zajedničku potrebu korespondentnih banaka da pretežno manualne bankarske prakse zbog niske brzine javnog *telexa* zamijene automatiziranim platnim uslugama na sigurnoj privatnoj komunikacijskoj mreži koja bi bila sposobna za brzo širenje međunarodne trgovine kakvo je bilo 1970-ih godina. Standardi SWIFT-a poslije su upotrijebljeni za razvoj administrativnih procesa koji su pridonijeli smanjenju troškova i tako je on postao najsigurnija svjetska mreža koja dominira međunarodnim plaćanjima.

Upravljanje SWIFT-om organizirano je u tri skupine (američka, američka i pacifička te EMEA – Europska unija, Bliski istok i Afrika), a organizacija je strukturirana u tri skupine (IT operacije, financije i administracija) i dvije funkcije (pravne i ljudske resurse) (Scott i Zachariadis 2014: 32).

Plaćanja između ugovornih strana obično se ne obrađuju, što znači da platni sustavi ili „mehanizmi plaćanja“ često obrađuju plaćanja na temelju „obećanja za plaćanje“, a ne stvarnog prijenosa sredstava (Scott i Zachariadis 2014: 33). Kako bi se olakšala razmjena i osiguralo sigurno provođenje transakcija, platni sustavi pokreću promjene koje uključuju niz financijskih institucija i tehnologija. Platni sustav mora biti učinkovit i pouzdan kako bi se izbjegli bilo kakvi operativni i financijski rizici i u konačnici osigurala razmjena sredstava.

Kako bi se osigurala fluktuacija financijskih transakcija između financijskih organizacija, pojavili su se standardizirani formati financijskih poruka koji su poznati kao standardi poruka. Standard je „skup tehničkih specifikacija“ ili objektiviziranje poslovnog procesa kojeg se pridržavaju brojne organizacije ili ljudi u određenom sektoru, čime se formira „tržišna praksa“ koja se uobičajeno prihvaća (Scott i Zachariadis 2014: 56). U slučaju transakcijskih poruka standardizirana poruka obično je strukturirana poruka koja je strojno čitljiva i može biti poslana, tumačena i obrađena. To znači da se sve informacije iz poruke mogu izdvojiti strojem ili računalom i da se upotrebljavaju za automatsko provođenje transakcije. Kao rezultat toga, standardizacija strukturirane financijske poruke podrazumijeva ne samo obilježja poruke koja će pomoći u isporuci instrukcije već, što je najvažnije, i specifični format poruke koji će olakšati obradu informacija bez ljudske intervencije (Scott i Zachariadis 2014: 56).

3.2. Afera SWIFT

U posljednjih nekoliko desetljeća SWIFT je sve više bio predmetom interesa javnosti te rasprava glede razvoja svojih standarda i pristupa svojoj mreži. Također, dugi niz godina zadržao je položaj kao sigurna treća strana koja je ugovorno obvezana osigurati povjerljivost podataka poslanih putem svoje mreže. U devedesetima je pak postao predmetom rasprava o prepoznavanju i praćenju ilegalnih aktivnosti, a nakon 11. rujna 2001. SWIFT-ov je program omogućen u kontekstu niza novih i kontroverznih sigurnosnih mjera koje su stekle političku žurnost, uključujući pojačane granične kontrole zbog rizika od napada te naprednu europsku policijsku i pravosudnu suradnju u zamrzavanju imovine pod sumnjom na terorizam, što implicira da nije neutralan mehanizam u geoekonomskom poretku.

Povezano s time, u listopadu 2001. pokrenut je *Terrorist Finance Tracking Programme* – TFTP,¹ koji nije bio javno poznat sve dok to u lipnju 2006. godine nije objavio „New York

¹ Terrorist Finance Tracking Programme, alat za praćenje i lociranje transakcija namijenjenih financiranju terorizma: https://rusi.org/sites/default/files/op_wesseling_an_eu_terrorist_finance_tracking_system.1.pdf

Times“. Novine su otkrile da su US Treasury Department (U.S. Department of the Treasury, 2018) i CIA tražili i stekli pristup podacima o financijskim transakcijama SWIFT-a. Nakon što je objelodanjeno postojanje TFTP-a, političke rasprave u Sjedinjenim Državama skrenule su u sasvim drugom smjeru od onih u EU. Ovo je važno jer su načini na koje je TFTP postao politiziran bili odlučujući za njegove institucionalne učinke.

U Europi je TFTP bio nepoznat sve do objave „New York Timesa“, a u središte polemika dospio je način na koji su američke sigurnosne službe potajno pristupile privatnim financijskim podacima europskih građana unutar nadležnosti Sjedinjenih Država, i to očito bez pravnog nadzora. Drugi sporan problem bio je opseg sudioništva tvrtke SWIFT, koja nije osporila američke sudske pozive te je omogućila pristup njezinoj bazi podataka bez obzira na europski zakon o zaštiti privatnosti. Tadašnji *Belgian Privacy Commission* (od 25. svibnja 2018. *Data Protection Authority*) odbacio je SWIFT i zahtijevao njegovu usklađenost s europskim zakonom o zaštiti privatnosti – čime se potvrđuje teza kako SWIFT nije neutralan u globalnom poretku. Europski parlamentarci i (nad)nacionalna tijela za zaštitu privatnosti snažno su se očitovali u toj raspravi te razbuktali sukobe ne samo između EU-a i Sjedinjenih Država nego i unutar same Europske unije.

Interna politika EU-a vezana za aferu SWIFT razvila se u dvije struje. U prvoj, postojalo je pitanje institucionalne kompetencije te pitanje jesu li podaci SWIFT-a ispravno pripadali području trgovine (prvi stup) ili unutarnje sigurnosti (treći stup). Kompetentnost prvog stupa pokrenula je odlučnije dijaloge i zaštite privatnosti nego kompetentnost trećeg stupa. Druga je struja bila okrenuta osovini javno-privatne suradnje u upravljanju EU-om, toj važnoj ulozi koju je sama tvrtka SWIFT imala u oblikovanju sporazuma između EU-a i SAD-a o tom pitanju i, zapravo, široj europskoj arhitekturi privatnosti. Europski je parlament morao razviti i testirati svoje sigurnosne kompetencije u praksi.

Prva struja u kojoj se afera SWIFT odigrala odnosi se na institucionalnu sposobnost i popratna pitanja odgovornosti. Od trenutka objavljivanja TFTP-a u lipnju 2006. godine, Europski je parlament naporno radio kako bi zadržao nadležnost nad tim pitanjem i oblikovao političke rasprave i odluke. U srpnju je usvojena rezolucija kojom se traži objašnjenje u kojoj su mjeri Europska komisija i Vijeće EU-a bili svjesni TFTP-a, naglašavajući ulogu Europske središnje banke (ECB, 2018) u pogledu zaštite financijskih podataka europskih građana. U toj se rezoluciji ističe da se ne odobravaju „bilo kakve tajne operacije... koje utječu na privatnost građana Europske unije“ i izražava duboka zabrinutost zbog činjenice da se „takve operacije

trebaju odvijati bez informiranja građana Europe i njihove parlamentarne zastupljenosti“ (De Goede 2012: 218).

Druga struja oko afere dogodila se unutar javno-političke vladavine EU-a u kojoj je SWIFT odigrao ulogu u oblikovanju institucionalnih sporazuma i pravnih aranžmana kojima bi se legitimirao TFTP. Neosporno je da se SWIFT našao u teškom položaju kada se suočio s američkim pozivima koji su zahtijevali pristup njegovim podacima (De Goede 2012: 216–220).

Ključno je za vladajuće učinke afere SWIFT da su ta jamstva, dogovorena *ad hoc* između US Treasury Departmenta i privatne tvrtke SWIFT, polako prihvaćena kao legitiman pravni okvir i model za buduće slučajeve. SWIFT je postao ključni čimbenik u pregovorima između EU-a i SAD-a na visokoj razini između 2006. i 2010. godine, što potvrđuje nedostatak neutralnosti ove financijske infrastrukture.

Prvi sporazum, koji je postignut u srpnju 2007. godine, najavio je „strogu kontrolu i zaštitne mjere“, kojima se upravlja pri rukovanju podacima SWIFT-a (De Goede 2012: 221). Te kontrole i zaštitne mjere uglavnom su se sastojale od formaliziranog jamstva koje je SWIFT dogovorio 2004. godine, uključujući *black-boxing* (šifriranje) podataka, ograničavanje pretraživanja i aranžmana za nadzor predstavnika SWIFT-a, kao i vanjskog revizora (De Goede 2012: 221). Nove u ovom sporazumu bile su odredbe o razdoblju čuvanja podataka (najviše pet godina za podatke koji nisu izvučeni iz crne kutije) i imenovanje „eminentne europske osobe“ zadužene za nadzor nad predstavništvima (De Goede 2012: 222). Možda je još važniji od utjecaja tvrtke SWIFT na oblik sporazuma između EU-a i SAD-a – preokret koji je izveo *Belgian Privacy Commission*. U svom punom izvješću objavljenom 2008. godine (Decision of 9th of December 2008) zaključio je kako njegove prve tvrdnje o privatnosti nisu bile neutemeljene te da je SWIFT prekršio europski zakon o zaštiti i privatnosti, čime se može osporiti njegova neutralnost.

Afera SWIFT također osvjetljava položaj Europe kao sigurnosnog aktera i njezin odnos sa SAD-om. Ovdje se može uočiti kolaps granica između unutarnjih i vanjskih odnosa s obzirom na to da globalni sigurnosni problemi dovode do preobrazbe u institucionalnoj ravnoteži EU-a. Suvremene rasprave o globalnoj ulozi EU-a pod utjecajem su pojmova kao „civilne“ ili „normativne“ moći u kojoj se podrazumijeva ekonomska snaga i normativno vodstvo, a ne vojna moć (De Goede, 2012: 223).

S jedne strane, naglasak na privatnosti, zaštiti podataka i vladavina prava u aferi, čini se, podržava i učvršćuje globalno pozicioniranje EU-a kao normativne moći, a s druge, to

normativno pozicioniranje daje legitimitet upitnim sigurnosnim programima kao što je razvoj europskog TFTP-a. Prijedlog Komisije da TFTP prati financiranje terorizma u EU-u od (privremenog) programa do (trajnog) sustava povećava mogućnost širenja novoga europskog TFTP-a za uključivanje drugih namjena kao što su borba protiv organiziranog kriminala i pranja novca te ostalih pružatelja podataka ili vrsta financijskih poruka.

Privremeni sporazum EU – SAD jamči sigurnosnim tijelima Sjedinjenih Država daljnji pristup europskim financijskim podacima koje posjeduje *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication* (SWIFT). Taj je sporazum postignut na najvišim razinama pregovora EU-a i SAD-a kako bi Amerikancima omogućio pristup tim podacima nakon što je SWIFT zatvorio svoj američki centar za obradu podataka, a snažno je podržao Europsko vijeće i Komisiju. Razlog zbog kojeg je Europski parlament odbacio sporazum bila je njegova stalna zabrinutost zbog privatnosti i sigurnosti financijskih podataka građana EU-a koji su bili dostupni Sjedinjenim Državama. Novi transatlantski sporazum, zaključen u lipnju 2010., uključuje pojačane odredbe vezane za zaštitu podataka i prava na naknadu štete građanima. Glasovanje EP-a i sporazum iz lipnja 2010. bili su važni novi događaji u dugoj političkoj raspravi o dostupnosti podataka SWIFT-a američkim vlastima u kontekstu borbe protiv terorizma nakon 11. rujna.

Slučaj SWIFT važan je za razumijevanje razvoja trenutačne sigurnosne politike EU-a upravo zato što pokazuje da se razlikovanje između unutarnje i vanjske sigurnosti sve teže može raspoznati. S jedne strane, slučaj SWIFT otkriva suvremene institucionalne napetosti i inovacije uzrokovane raspoređivanjem privatnih, komercijalnih podataka u svrhu javne sigurnosti. Nakon što je Lisabonski ugovor stupio na snagu u prosincu 2009., afera SWIFT postala je prva manifestacija novih ovlasti EP-a u području sigurnosti. S druge strane, afera SWIFT imala je važne posljedice za pozicioniranje EU-a kao globalnog aktera.

3.3. Financije kao suvremeno oružje

U svom članku Tom C.W. Lin opisuje financije kao „moćno ratno oružje koje pomaže vojskama, financira trupe, plaća samoubilačke napade i plaćenike, otkupljuje zarobljenike i plaća mir“ (Lin 2016: 1377). Novo bojište rezultat je napretka i razvoja informacijske tehnologije, geopolitike i financijske regulacije u posljednjih pola stoljeća. Suvremena je financijska infrastruktura međunarodno (visokotehnološko) središte trgovine i sukoba.

Prvo, moderna financijska infrastruktura međunarodni je, međusobno ovisan sustav posredovanja. Financije povezuju svijet. Spajaju države, privatne tvrtke, terorističke

organizacije, sindikate, saveznike i protivnike. Suvremeni financijski sudionici i proizvodi djeluju u složenoj, ekspanzivnoj globalnoj mreži koja povezuje institucije, industrije, pojedince i instrumente širom svijeta. Države ulažu jedne u druge preko državnih fondova. Poslovne banke, investicijske banke, burze, mirovinski fondovi, državni fondovi, investicijski fondovi i mnoge druge financijske institucije međusobno su povezane kao nikada prije, suživot u ekspanzivnom financijskom ekosustavu s brojnim povezanim sudionicima i proizvodima.

Drugo, osim što je globalni, međusobno ovisni sustav, suvremena je financijska infrastruktura i visokotehnološki sustav koji potiču nova informacijska i komunikacijska tehnologija. Nakon napada 11. rujna, financijska pravila i propisi koje su Sjedinjene Države objavile protiv financiranja terorizma imale su univerzalan učinak zbog neusporedive važnosti Sjedinjenih Država u globalnom financijskom sustavu. Američka financijska moć djelomično je zaustavljena usponom drugih geopolitičkih snaga poput Europske unije i Kine. Kina je 2015. godine pokrenula osnivanje Azijske infrastrukturne investicijske banke (AIIB, 2018) s brojnim zemljama članicama izvan azijskog kontinenta.

Financijsko oružje može se podijeliti na analogno i kibernetičko (cyber) oružje, a oba oružja se može koristiti i u napadačke i u obrambene svrhe. Analogno oružje podrazumijevaju akcije kao što su ekonomske sankcije, propisi o pranju novca i bankarska ograničenja. Cyber oružje uključuje distribuirane napade uskraćivanjem usluga, hakiranjem, manipulacijom podacima i destruktivnim upadima. Suvremeni financijski rat često uključuje usklađenu uporabu analognog i kibernetičkog financijskog oružja. U danima nakon napada 11. rujna na Sjedinjene Države, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda (UN, 2018) jednoglasno je usvojilo Rezoluciju 1373 (Resolution 1373, 2001) koja se primjenjuje na sve države članice i kojom se zahtijeva poštovanje Međunarodne konvencije o suzbijanju financiranja terorizma.

Osim toga, zemlje G7, putem svoje Radne skupine za financijske akcije, također su usvojile nekoliko preporuka protiv financiranja terorizma. Sjedinjene Države, kao samostalna financijska supersila u svijetu, kreativno se i učinkovito koristi mnogim analognim financijskim oružjima protiv svojih protivnika. U godinama nakon 11. rujna Sjedinjene su Države pokušavale uništiti sredstva za terorističke organizacije kao što su Al-Qa'ida i ISIS. Slično tome, koristili su se odbijanjem pristupa globalnom financijskom sustavu i ekonomskim sankcijama da odgovore na agresiju Sjeverne Koreje, Sirije, Irana i Rusije.

Potrebno je istaknuti tri opće kategorije analognog oružja: ekonomske sankcije, propisi o pranju novca i bankovna ograničenja. Prvo, u smislu ekonomskih sankcija, nacionalne države

dugo su se koristile takvim političkim instrumentima kao dijelom ratovanja i sukoba. Gospodarske sankcije oblikovane su tako da nanesu financijsku štetu neprijatelju u vrućem ili hladnom ratu. Ekonomske sankcije mogu biti usmjerene protiv nacionalnih država ili pojedinaca i institucija, npr. Sjedinjene Države uvele su sankcije protiv Sjeverne Koreje nakon Korejskog rata 1950-ih. Gospodarske sankcije mogu uključivati politike kao što su zamrzavanje imovine, uvozne tarife, trgovinske barijere, ograničenja u putovanjima i embargo. Kina se koristila embargom na rijetke minerale – zalihe kojih su uglavnom u Kini, a ključni su u elektroničkoj industriji – kako bi pravila pritisak na Europu, Japan i Sjedinjene Američke Države. U 2015. godini zbog djelomično gospodarskih sankcija, Iran i ključni dionici međunarodne zajednice postigli su povijesni sporazum kojim se pokušalo ograničiti program nuklearnog naoružanja.

Drugo, u smislu propisa o sprječavanju pranja novca, nacionalne države bile su više agresivne te ekspanzivno širile propise kako bi se spriječio protok kapitala u financiranje terorističkih i neprijateljskih ratnih napora. Zakoni o sprječavanju pranja novca stavili su financijske institucije na granice financijskog ratovanja. Financijske institucije sada su dužne identificirati svoje klijente i prijaviti sumnjive financijske transakcije državnim tijelima ili mogu biti predmet kaznenog progona, što potvrđuje pomoćnu hipotezu da su globalni politički akteri dovoljno moćni da otkriju financiranje terorizma.

Treće, u smislu bankovnih ograničenja, države se koriste oznakama i zabranama kako bi spriječile svoje protivnike da imaju potpuni pristup globalnom bankarskom sustavu. Isto tako, kibernetičko (cyber) financijsko oružje pojavilo se kao kritično oružje u suvremenom ratovanju s porastom i širenjem interneta i informacijske tehnologije. Cyber ratovanje može se analizirati u tri koraka. Prvo, napadi distribuiranih „denial of services“²(DDoS) cyber su upadi kojima se pokušava poremetiti i obustaviti usluga mrežnog domaćina svojim korisnicima te su jedan od najčešćih oblika kibernetičkih napada. DDoS napadi često djeluju tako da preplave stranice neovlaštenim prometom i zahtjevima sve dok se ta web-lokacija ne osvoji i dok se sve usluge ne obustave. U 2008. godini Rusija je istodobno pokrenula cyber ratovanje, uz tradicionalni rat protiv Gruzije, izvevši niz DDoS napada na ključne gruzijske računalne sustave.

² Više o DDoS napadima na poveznici: <https://www.us-cert.gov/ncas/tips/ST04-015>

Drugo, manipulacije podacima ili semantički napadi mogu poslužiti kao još jedno snažno cyber oružje financijskog ratovanja. Pokušaji manipulacije podacima ili semantički napadi opisuju se kao cyber agresija koja je namijenjena pljački ili zlonamjernom mijenjanju podataka, sve do destruktivnih ciljeva. Neprijatelji države mogu se probiti u mrežu financijskih institucija i ukrasti ili manipulirati kritičnim podacima, kojima se potom može koristiti za izazivanje gospodarskog kaosa u nekoj zemlji, a možda i u cijelome globalnom financijskom sustavu. Treće, destruktivni su napadi cyber oružje koje služi za uništavanje kritične financijske infrastrukture. Prije početka rata u Iraku Sjedinjene su Države razmatrale pokretanje cyber napada kako bi uništile irački financijski sustav i prije početka bombardiranja, ali su odustale zbog straha od stvaranja financijskog kaosa u regiji.

Politički izazovi koje donose financijski ratovi duboko su ukorijenjeni u temeljnim napetostima između konvencionalnih ratnih zakona i stvarnosti svijeta. Rat i mir danas izgledaju posve različito nego u prošlosti. Svaka država, svaka velika financijska institucija i svaki građanin mogli bi biti izloženi izravnoj te kolateralnoj šteti financijskog ratovanja.

4. EKONOMSKE SANKCIJE

Ekonomске sankcije već su odavno nacionalni sigurnosni alat kada ni diplomacija ni vojna sila nisu dokazivo učinkovite ili moguće. Izazov je često pitanje kako koristiti moć da se utječe na interese režima koji su vjerojatno imuni na široke učinke sankcija. Ono što ovaj pristup čini tako snažnim jest to što se više oslanja na račun temeljen na riziku globalnih financijskih institucija nego na političke odluke vlada. Za legitimne financijske institucije nema prednosti kada je u pitanju preuzimanje rizika provođenjem i olakšavanjem neovlaštenih transakcija. To znači da skriveni akteri koji se pokušavaju koristiti financijskim sustavom za praćenje, financiranje terorizma i izbjegavanje sankcija mogu biti izloženi te im može biti uskraćen pristup samoj financijskoj zajednici – čime se potvrđuje da su globalni akteri dovoljno moćni da otkriju i sankcioniraju financiranje terorizma.

Ovaj je novi brend financijske moći multilateralan po prirodi s obzirom na to da je međunarodna financijska zajednica ključan čimbenik u izoliranju aktera od financijskog sustava. Ako financijski subjekti djeluju u skladu s vlastitim komercijalnim interesima, ciljanim sudionicima i njihovu prostoru bit će uskraćen pristup sredstvima međunarodnog financijskog sustava kao što su bankovni računi, prekogranični prijenosi novca i akreditivi. Ako neke banke odluče pružati te usluge, same riskiraju da će postati financijski sudionici, čak i prije nego što

postanu objekti samih sankcija. U takvom sustavu financijske institucije djeluju kao čuvari na vratima financijskog sustava. Ova nova upotreba financijske moći potaknuta je dizajnom i nuždom, iskorištenom u skladu s dramatičnim koracima vlada diljem svijeta, za izgradnju i prilagodbu zakonodavnih, regulatornih i financijskih sredstava za provedbu kako bi se spriječilo financiranje terorizma nakon napada 11. rujna 2001. godine. Međunarodna je zajednica počela širiti ove alate za rješavanje drugih transnacionalnih sigurnosnih prijetnji koje se oslanjaju na međunarodni financijski sustav ili se s njim dodiruju – od trgovanja narkoticima do kleptokracije i nezakonitog financijskog djelovanja pod pokroviteljstvom države.

Pojava ove nove dinamike financijske moći može se objasniti razumijevanjem triju osnovnih kretanja nakon 11. rujna, a to su: (1) širenje međunarodnog režima pranja novca; (2) razvoj financijskih sredstava namijenjenih specifičnim utjecajima na pitanja široke nacionalne sigurnosti; (3) središnja uloga međunarodnog financijskog sustava te privatnog sektora na transnacionalne prijetnje i pitanja primarne nacionalne sigurnosti (Zarate 2009: 45). Organizacija *The Financial Action Task Force* (FATF, 2018), osnovana 1989. godine, razvila je *Eight Special Recommendations* (2005. godine dodana je i deveta preporuka) za borbu protiv financiranja terorizma te ažurirala *FATF 40 Recommendations* (izvorno usvojeno 1990., revidirano 1996. i 2003.), sve radi stvaranja veće financijske transparentnosti i regulatornog nadzora širom svijeta, što potvrđuje pomoćnu tezu kako su međunarodne institucije dovoljno moćne u sprječavanju financiranja terorizma (Zarate 2009: 46). To su standardi koje su poslije prihvatili Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i UN.

Nakon 11. rujna Sjedinjene Države i međunarodna zajednica razvili su nove i pojačane alate za izoliranje aktera od financijskog sustava. Kampanja protiv financiranja terorizma utvrđena je korištenjem ciljanih financijskih sankcija protiv pojedinaca i subjekata koji potiču terorizam. U Sjedinjenim Američkim Državama tadašnji predsjednik George W. Bush potpisao je 22. rujna 2001. izvršni nalog 13224 (Executive Order 13224, 2001), čime je omogućena široka uporaba američkih ovlasti za zamrzavanje imovine i transakcija određenih terorističkih pristaša, uključujući financijske institucije.

Europska unija primijenila je ciljane sankcije na sličan način putem onoga što se naziva procesom EU Clearinghouse (EACHCCP, 2018). Upotreba takvih upravnih i preventivnih sankcija od 11. rujna poslužila je za zaustavljanje sumnjivih tješkova novca i izoliranje onih koji su s takvim aktivnostima identificirani iz legitimnog financijskog sustava. Za razliku od kaznenih uhićenja i postupaka, zamrzavanje imovine često su administrativne akcije osmišljene za onemogućavanje cijelih mreža poduzeća ili srodnih subjekata kada su povezani s

financiranjem terorizma. Za razliku od građanskog ili kaznenog postupka, to znači da nema suđenja, rasprava ili obavijesti prije nego što financijske institucije izdaju naloge za zamrzavanje bankovnih računa i transakcija koje posjeduju ili kontroliraju imenovane stranke. Ove su sankcije također služile kao diplomatski alati za podizanje svijesti međunarodne zajednice o pitanjima koja izazivaju zabrinutost i neposredna su joj opasnost, kao što je zlouporaba dobrotvornih društava Al-Qa'ide i njezina prisutnost u Iranu.

Nadalje, sankcije UN-a, Europe i Sjedinjenih Država Iranu oslanjale su se na ciljane sankcije do 2016. kada je zaključen *Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA, 2018) te na šira financijska upozorenja koja su bila pomoć u pritisku na iranski režim izoliranjem subjekata i aktivnosti koji su možebitno bili uključeni u razvoj programa nuklearnog oružja. Vlade su se sve više oslanjale na sposobnost financijskih institucija da djeluju kao zaštita i čuvari financijskog sustava identificirajući, izvještavajući i sprječavajući transnacionalne aktere i kriminalce u korištenju financijskih sredstava.

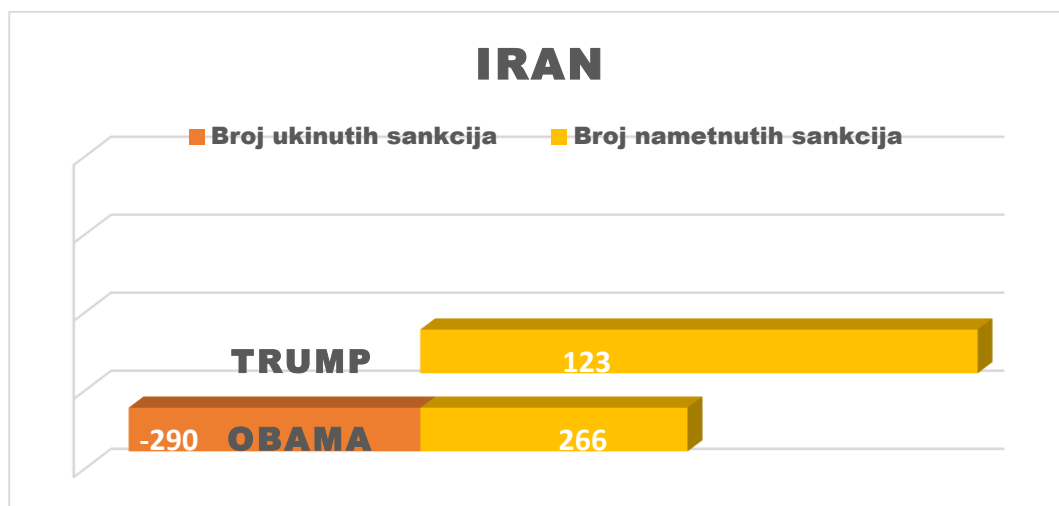
Međunarodna bankarska zajednica izrazito je osjetljiva na rizike poslovanja vezane za nedopuštenu financijsku aktivnost te je putem svojih institucija poduzela korake kako bi se izbjeglo olakšavanje takvih aktivnosti. Legitimna međunarodna financijska zajednica u konačnici će djelovati na temelju vlastitih poslovnih interesa, koji su usklađeni s interesima vlada koje žele izolirati kriminalne financijske aktere. Nakon 11. rujna, uočava se prirodna konvergencija interesa odgovornih vlada i financijske zajednice radi zaštite integriteta međunarodnog financijskog sustava.

Vladine su akcije potaknule banke na samostalnu procjenu troškova i koristi, nakon čega je slijedilo zatvaranje računa i prekid bankovnih odnosa sa sjevernokorejskim te iranskim organizacijama i strateškim tvrtkama, brodskim linijama te vlasnicima računa. U tom području, a i drugima koja su vezana za pitanja međunarodnog uvoza, financijska je zajednica postala glavni čimbenik u potrazi za zaštitom integriteta financijskog sustava i sprječavanju prijevara te nedopuštenih financijskih aktivnosti. Time se potvrđuje druga glavna hipoteza kako financijske sankcije imaju snažne ekonomske posljedice za pojedinu zemlju.

Popis sankcija mijenja se u skladu s globalnim aktivnostima, ali i sklonostima pojedinih predsjednika. Iz dva grafička prikaza vidljive su razlike u broju ukidanja i nametanja sankcija Iranu i Sjevernoj Koreji u vrijeme administracija Baracka Obame i Donalda Trumpa. Prikazom grafikona 1. i 2. uvodi se nezavisna varijabla u rad kako bi se pokušala potvrditi točnost druge glavne hipoteze. U grafikonu 1. prikazano je kako je Obama u vrijeme svoje administracije

Iranu ukinuo 290 sankcija, ali i nametnuo 266. Za razliku od njega, Trump nije ukinuo ni jednu sankciju, a nametnuo ih je 123.

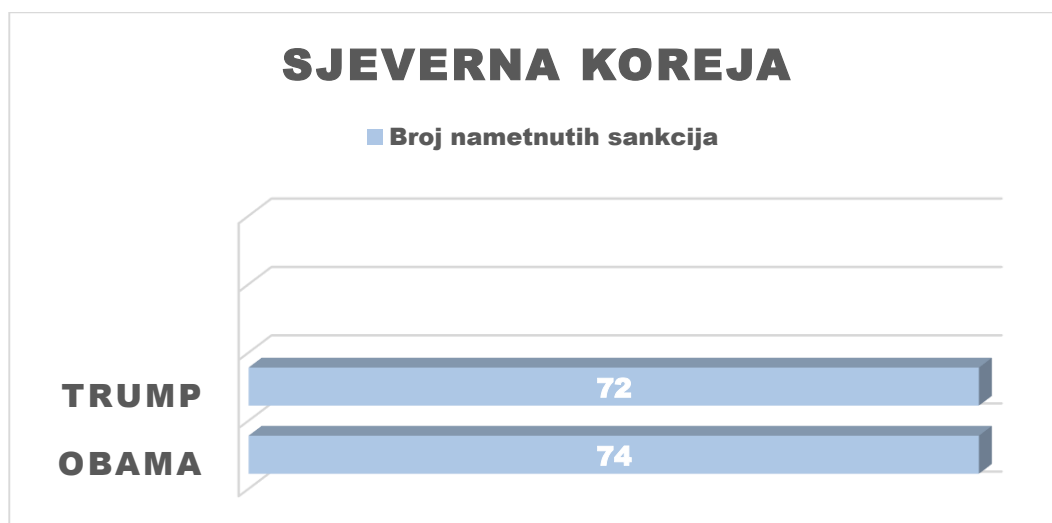
Grafikon 1.: Sankcije SAD-a Iranu u razdoblju 2008. – 2017.

Izvor: <https://labs.enigma.com/sanctions-tracker/> (preuzeto i dorađeno 12. 8. 2018.)

Što se tiče Sjeverne Koreje, u drugom grafičkom prikazu vidljivo je kako ni Obama ni Trump nisu ukidali sankcije – Obama ih je u vrijeme svoje administracije nametnuo 74, a Trump, zasad, 72.

Grafikon 2.: Sankcije SAD-a Sjevernoj Koreji u razdoblju 2008. – 2017.

Izvor: <https://labs.enigma.com/sanctions-tracker/> (preuzeto i dorađeno 12. 8. 2018.)

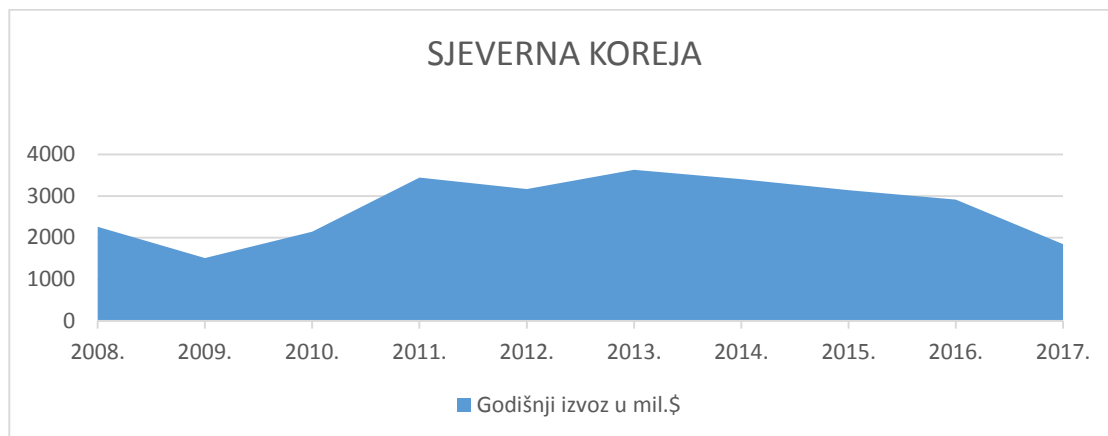
Sjeverna Koreja i Iran zauzimaju posebno mjesto u američkom strateškom razmišljanju. Američki predsjednici i američki strateški dokumenti za nacionalnu sigurnost u proteklih petnaestak godina u velikoj su se mjeri odnosili na Sjevernu Koreju i Iran smatrajući te zemlje sličnim tipovima ugroze za međunarodnu sigurnost.

Te su dvije države eksplicitno neprijateljske prema Sjedinjenim Državama te su ustrajne u dugogodišnjim naporima da razviju nuklearno oružje, ali i načinima njihove isporuke unatoč povremenim prekidima pregovora. Sjeverna Koreja i Iran jedine su dvije velike države na svijetu bez nekog oblika diplomatskih odnosa sa Sjedinjenim Državama ili američke diplomatske prisutnosti na svojem tlu. Sjeverna Koreja i Iran, zbog napora za nuklearnu proliferaciju, prijetnja su i međunarodnoj zajednici, a ne samo sigurnosti Sjedinjenih Država.

Vijeće sigurnosti utvrdilo je da su programi tih zemalja prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti te je stoga odobrilo niz multilateralnih sankcija. Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a imaju snagu i učinak međunarodnog prava, a države članice UN-a dužne su provoditi odredbe navedene u njima. Neovlašteni nuklearni aspiranti suočavaju se s posljedicama kod niza nacionalnih vlada koje nameću diplomatski pritisak, ekonomske sankcije, povećani nadzor ili vojne reakcije.

Iran i Sjeverna Koreja nemaju zajedničku povijest. Stoga je osobito osebujno kada se dva režima mogu naći u sličnom, dugogodišnjem i strateškom sukobu s velikim dijelom međunarodne zajednice. Jedna od najvećih gospodarskih razlika između te dvije zemlje jest to što je Iran zemlja usmjerena na trgovinu, a Sjeverna Koreja uglavnom nije. U nastavku slijede dva grafička prikaza koja idu u korist drugoj glavnoj hipotezi kojom se tvrdi da korištenje SWIFT-a kao instrumenta za provođenje financijskih sankcija ima velike ekonomske posljedice za pojedinu zemlju. Treći grafikon predstavlja zavisnu varijablu koja prikazuje pad izvoza Sjeverne Koreje od 2016. godine nadalje, nakon što je UN dvjema rezolucijama, u ožujku (Resolution 2270, 2018) i studenom (Resolution 2321, 2018), zabranio izvoz plemenitih i drugih metala na globalno tržište jer je Sjeverna Koreja ponovno provela nuklearno testiranje. Iste je godine Barack Obama donio *North Korea Sanctions and Policy Enhancement Act of 2016* (Congress, 2018), kojim je također zabranjen izvoz metala na globalno tržište, a 2017. Donald Trump objavio je *Executive Order 13810* (Treasury, 2018), nalog prema kojem SAD ima pravo zamrznuti imovinu onih osoba ili entiteta koji posluju sa Sjevernom Korejom.

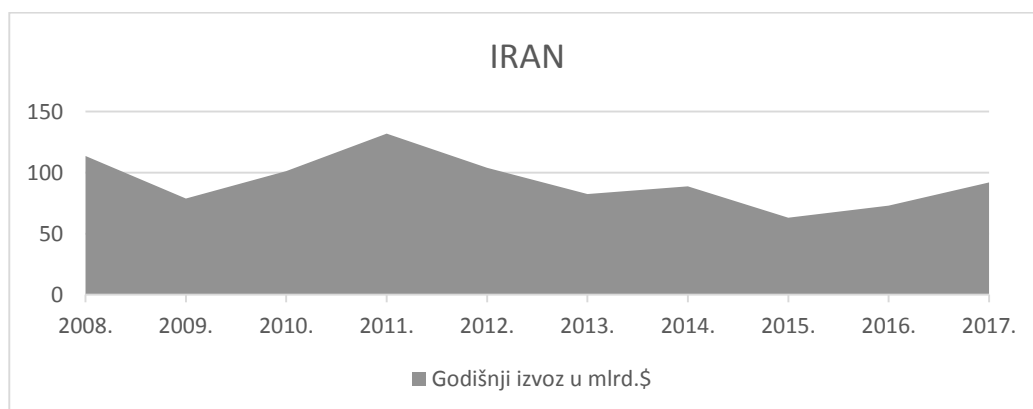
Grafikon 3.: Godišnji prikaz izvoza Sjeverne Koreje u milijunima dolara za razdoblje 2008. – 2017.

Izvor: <https://tradingeconomics.com/north-korea/exports> (preuzeto i doručeno 12. 8. 2018.)

Nadalje, zavisna varijabla koja prati godišnji izvoz Irana na globalno tržište prikazuje nagli pad do 2015. godine, a nakon toga blagi porast izvoza. Porast je povezan s potpisivanjem *Joint Comprehensive Plan of Action* 7. srpnja 2015., koji se primjenjuje od 2016. godine. Potpisnice P5 + 1 (Kina, Francuska, Rusija, UK, SAD + Njemačka), EU i Iran potpisale su plan smanjenja nuklearnog naoružanja kako bi se snizile tenzije na regionalnoj i međunarodnoj sceni te kako bi se Iranu smanjile prethodno nametnute sankcije.

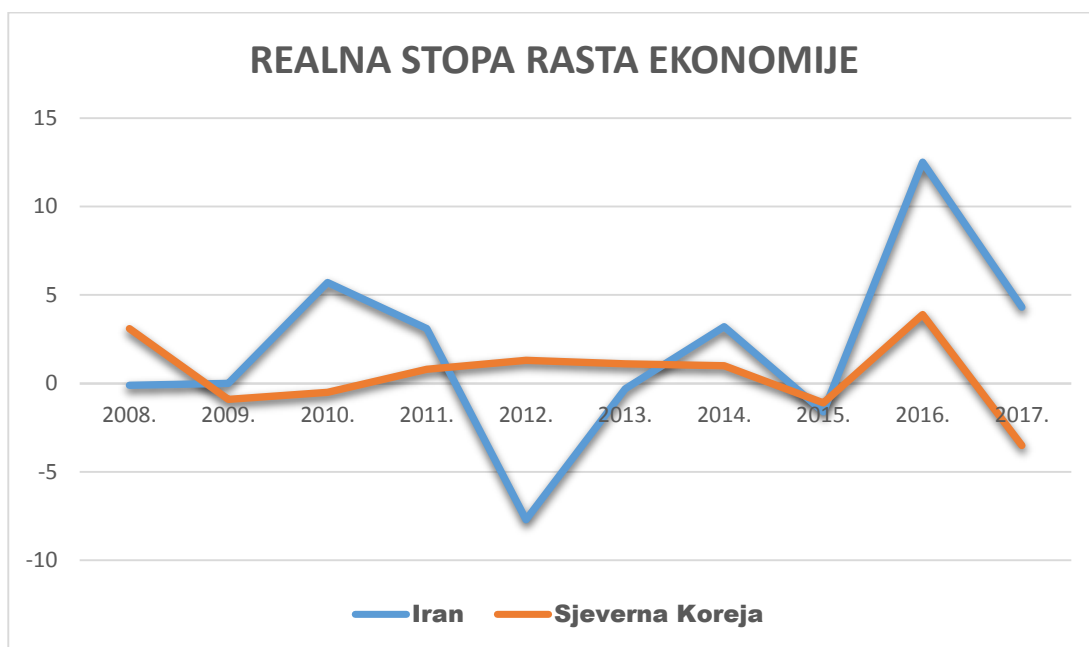
Grafikon 4.: Godišnji prikaz izvoza Irana u milijardama dolara za razdoblje 2008. – 2017.

Izvor: <https://www.statista.com/statistics/294339/iran-export-of-goods/> (preuzeto i doručeno 12. 8. 2018.)

U prilog drugoj hipotezi i zavisna je varijabla prikazana realnom stopom rasta ekonomije dviju dotičnih država. Na grafikonu 5. dana je usporedba Irana i Sjeverne Koreje u vrijeme administracije Baracka Obame i Donalda Trumpa, u kojoj je prikazano kako financijske sankcije koreliraju s realnim stopama rasta dotičnih ekonomija. Iranu je BDP naglo porastao nakon potpisivanja JCPOA 2015., a Sjeverna se Koreja suočila s naglim padom nakon što su joj uvedene sankcije 2016. godine.

Grafikon 5.: Usporedba realnih stopa ekonomskog rasta Irana i Sjeverne Koreje za razdoblje 2008. – 2017.

Izvor: <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp-annual-growth-rate>,
<https://knoema.com/atlas/Iran/Real-GDP-growth> (pristupljeno i doručeno 15. 8. 2018.)

5. SANKCIJE IRANU

5.1. Sankcije SAD-a Iranu

Ni jedna se banka ni tvrtka ne želi naći u nesvjesnom pomaganju ili olakšavanju aktivnosti koje međunarodna zajednica smatra opasnima, ako ne i nezakonitima. Rizici u poslovanju s iranskim subjektima koji bi mogli djelovati kao izravni agenti režima kako bi pomogli u proliferaciji, financiranju terorizma ili utaji sankcija uvelike zabrinjavaju vlade i banke. Dana 25. listopada 2007. američke državne i trezorske službe poduzele su niz važnih

koraka tako što su označile IRGC (IRGC, 2018), devet njegovih tvrtki te pet njihovih čelnika, potom MODAFL i Bank Melli te Bank Mellat iz Irana kao proliferatore oružja za masovno uništenje (IRANWATCH, 2018). Istodobno su Sjedinjene Države označile IRGC-Qods Force (vanjsku ruku IRGC-a) i Bank Saderat iz Irana kao podupiratelje terorizma. Tim je akcijama cilj bio prikazati opasnosti poslovanja s Iranom, ali i učvrstiti financijsku izolaciju koja se već počela događati u međunarodnom financijskom sustavu.

Te su aktivnosti podržane multilateralnim mjerama, uključujući sankcije UN-a protiv IRGC-a, iranskih dužnosnika, iranskih banaka i tvrtki, te višestrukim pozivima tijela za borbu protiv pranja novca, FATF, kako bi članovi poduzeli potrebne radnje te zaštitili svoje financijske sustave protiv inherentnih opasnosti iranskoga financijskog sustava. Sve ove mjere stvaraju opasno poslovno okruženje u kojem legitimni financijski i komercijalni pothvati ne mogu osigurati poslovanje s vjerodostojnim poslovnim subjektima. Kao rezultat ovih gotovo trogodišnjih napora, većina je većih financijskih institucija i brojnih komercijalnih subjekata, uključujući energetske tvrtke, prestala poslovati s iranskim bankama i entitetima. A to iransko poslovanje na međunarodnoj razini čini skupljim i složenijim.

Iran ima prednost što je glavni proizvođač nafte i ima čvršće financijske i trgovinske veze s državama Europe i Azije. Odluke nekih od glavnih američkih financijskih institucija u svijetu te europskih tvrtki da povuku svoju prisutnost i izloženost u Iranu kada postoje jasne ekonomske koristi od takvog angažmana, pokazuju važnost tih rizika i čimbenika, legitimnih u financijskom i komercijalnom svijetu. Iran je i dalje osjetljiv na dodatni pritisak u drugim segmentima svoje ekonomije koji se oslanjaju na vanjsko financiranje i dobavljače – kao što su brodarstvo, osiguranje i uvoz naftnih prerađevina, a u vrijeme smanjenja prihoda, i zbog relativno niskih cijena nafte.

Ova financijska izolacija, temeljena na tržištu, ponajprije ima sposobnost kompliciranja, trošenja te čak sprječavanja međunarodne komercijalne aktivnosti, koja olakšava i financira aktivnosti od najveće važnosti, kao što su razvoj balističkih raketnih sustava, programa nuklearnog oružja, podrška terorističkoj mreži te proliferacija znanja i materijala. Jednako važno, ovaj alat može osigurati Sjedinjenim Državama i njezinim saveznicima najbolji izvor diplomatske poluge koji će utjecati na ponašanje i kalkulaciju režima. Sankcionirane države i dalje će trebati pristup međunarodnom financijskom sustavu. Ta će potreba potaknuti inovativnost u zaobilazanju sankcija skrivanjem prirode sumnjivih transakcija. To može stvoriti tržište koje je poticajno za organizirane kriminalne aktere, kao što je pranje novca i loše

regulirane institucije kako bi se osigurao potpuni paket bankarskih i komercijalnih usluga izoliranim akterima.

5.2. Sankcije Europske unije Iranu

Prije 2010. godine uloga Europske unije u sankcijama Iranu uglavnom je bila ograničena na provođenje ciljanih sankcija koje su 2006. nametnuli Ujedinjeni narodi. Francuska je 2009. godine podržala Ujedinjeno Kraljevstvo te prvi put otvoreno predložila znatne ekonomske sankcije u obliku zabrane ulaganja u naftne industrije. Međutim, od 2010. godine Unija je nametnula tri kruga sveobuhvatnijih autonomnih gospodarskih sankcija koje uvelike nadmašuju zahtjeve UN-a. EU se sve više približavao punom ili gotovo punom trgovinskom embargu prema Iranu.

Prvi takav krug najavljen je Odlukom Vijeća od 26. srpnja 2010. (EUR-LEX, 2018) koja je slijedila neposredno nakon odluke Rezolucije 1929 (Resolution 1929, 2010) Vijeća sigurnosti UN-a 9. lipnja 2010. godine. Glavni element ovih sankcija bila je zabrana europskih ulaganja u iranski sektor nafte i plina te pružanje ključne opreme, tehnologije, financiranja i pomoći u rafinerijama i infrastrukturi ukapljenog prirodnog plina (LNG) te istraživanju i proizvodnji. Paket sankcija također je uključivao mjere poput zabrane državne potpore za trgovinu s Iranom; zabranu otvaranja novih iranskih poslovnica banaka u državama članicama EU, zabranu prodaje, kupnje ili posredovanja iranske vlade i bankovnih obveznica uz uvjet da sve transakcije s Iranom veće od 40.000 eura dobiju prethodno odobrenje (Patterson 2013: 135).

Sljedeći krug velikih samostalnih sankcija EU objavljen je 23. siječnja 2012. godine. Time je nametnut embargo na uvoz, kupnju i transport iranske nafte (dopuštajući isporuke prema ugovorima koji su na snazi bili do 1. srpnja 2012.) te iranskih petrokemijskih proizvoda za države EU-a, kao i zabrana financiranja, osiguranja i prijevoza iranskih naftnih i petrokemijskih proizvoda te zabrana izvoza ključne opreme i tehnologija iranskom petrokemijskom sektoru. Mjere su također uključivale zabranu trgovine s iranskom vladom u zlatu i ostalim plemenitim metalima i dijamantima. Posljedice zabrane osiguravanja prijevoza iranske nafte bile su znatne komplikacije za globalno tržište nafte.

Treći i (zasad) posljednji glavni krug gospodarskih sankcija EU-a na snagu je stupio 15. listopada 2012. godine. Time je zabranjen uvoz ili transport iranskoga prirodnog plina, osiguranje te financiranje takvih aktivnosti, a zabranjen je i izvoz grafita i poluproizvoda u Iran,

uključujući aluminij i čelik. Glavna mjera – zabrana uvoza plina – uglavnom je bila simbolična s obzirom na to da EU prije nije uvezio plin iz Irana, a za takav uvoz trenutačno nema ni infrastrukture.

Mjere su također uključivale: zabranu pružanja „softvera za integraciju industrijskih procesa“, zabranu pružanja „ključne pomorske opreme i tehnologije za gradnju, održavanje ili preradu brodova“; punu zabranu (s humanitarnim izuzećima) o novim (privatnim) financijskim potporama za trgovinu s Iranom; zabranu svih transakcija između iranskih i banaka EU-a ako odobrenje ne bi postojalo unaprijed; zabranu gradnje tankera za naftu za Iran, isporuke brodova za transport ili skladištenje iranskih naftnih i petrokemijskih proizvoda te usluge označivanja i razvrstavanja iranskih tankera i teretnih brodova; dodatna ograničenja na izvoz robe s dvojnomo namjenom Iranu (Patterson 2013: 136). Vijeće je 15. ožujka 2012. uputilo belgijskom SWIFT-u dopis kako bi se odvojilo oko 25 iranskih banaka koje je EU stavio na crnu listu, što je dodatno omelo mogućnost drugih zemalja da posluju s Iranom (Patterson, 2013: 135–136). Taj dopis potvrđuje kako SWIFT nije neutralan u geoekonomskom poretku.

Politika EU-a prema američkim sankcijama Iranu također je prošla znatne promjene. Godine 1996. Sjedinjene Američke Države donijele su *Iran and Libya Sanctions Act of 1996* (TREASURY, 2018) koji je nalagao predsjedniku da nametne sankcije neameričkim tvrtkama koje ulažu u iranski sektor nafte i plina kako bi se ograničila njihova sposobnost poslovanja u Sjedinjenim Državama. Zakonodavstvo je time zamalo izazvalo trgovinski rat između SAD-a i EU-a. EU se snažno protivio takvim mjerama i prijetio je da će slučaj proslijediti Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO). Od 2010. Sjedinjene Države nametnule su niz novih sekundarnih sankcija Iranu. Prve su bila sadržane u CISADA-inu (TREASURY, 2018) sveobuhvatnom izvješću o sankcijama Iranu, koje je potpisano 1. srpnja 2010. godine. Među ostalim odredbama, predsjedniku je upućen nalog da nametne sankcije tvrtkama koje prodaju naftne derivate u Iranu, a produbljene su i neke od sankcije za ulaganje nafte i plina u ILSA/ISA (FAS, 2018). Više takvih mjera uslijedilo je u Zakonu o nacionalnoj obrambenoj zaštiti – NDAA (GPO, 2018) 2012. godine. NDAA je predsjedniku uputio nalog za primjenu sankcija protiv banaka koje obavljaju transakcije s Iranskom središnjom bankom.

Sankcije protiv Irana pod CISADA-om dodatno su proširene u *Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012* (CONGRESS, 2018) te u *Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012* (STATE, 2018). Osim toga, od 2006. godine američka je vlada pritisnula banke širom svijeta kako bi smanjile svoje veze s Iranom programom koji je pokrenuo i vodio bivši tajnik za terorizam i financijsku obavještajnu službu ministarstva financija Stuart

Levey, koji je služio u obje administracije Georgea W. Busha i Baracka Obame do ožujka 2011. godine. Američka administracija u 2008. također je zabranila transakcije „U-Turn“ (NYTIMES, 2018) s iranskim klijentima i nametnula velike kazne bankama za kršenje prethodnih američkih sankcija Iranu.

Pozicija EU o sankcijama između sredine 1990-ih i 2001. godine formulirane su prije nego što je iranski nuklearni program pretvoren u jedno od najvažnijih pitanja na međunarodnoj sceni. Uslijedilo je to nakon što je 2002. godine objavljeno da je Iran sagradio veliki pogon za obogaćivanje urana u Natanzu te pogon za proizvodnju teške vode u Araku. Godine 2005. objavljeno je da je Iran nastavio obogaćivanje urana te brzu ekspanziju kapaciteta centrifuge kod Natanza, uz nizak rast zaliha urana u nastavku godine. Nuklearni se spor produbio 2009. godine otkrićem gradnje drugog mjesta za obogaćivanja na Fordowu (od završetka), gdje se uran obogaćivao na 19,75 % (Patterson 2013: 138). Čini se da su upravo to bili glavni motivi EU za nametanje sankcija Iranu.

Dužnosnici EU-a, čini se, bili su zabrinuti i zbog iranske akvizicije nuklearnog oružja ili sposobnosti za proizvodnju nuklearnog oružja koje bi moglo izazvati destabilizirajuću utrku u nuklearnom naoružanju, a možda i ravnomjerni nuklearni rat u regiji koja ima najveće globalne rezerve nafte. Također, promjene su nastupile u kontekstu jačanja šireg stajališta međunarodne zajednice prema Iranu. Potkraj 2000. prijavljen je iranski nuklearni slučaj upravi IAEA-e (IAEA, 2018), potom i Vijeću sigurnosti UN-a. Od 2006. nadalje Vijeće je opetovano tražilo da Iran prekinе obogaćivanje urana te mu je nametnulo četiri kruga sankcija.

Nadalje, između 2002. i 2005. godine Francuska, Njemačka i Velika Britanija (EU-3) pokušale su, no nisu uspjele, pregovarati o nizu sporazuma s Iranom kako bi se poboljšale veze, a poslije i našlo rješenje za nuklearni spor, no to je samo pogoršalo odnose na relaciji EU – Iran. Pogoršanju odnosa pridonio je i izbor Mahmouda Ahmadinejada za predsjednika 2005. godine. Napetosti su se produbile i nakon protupredsjedničkih prosvjeda za predsjedničkih izbora u Iranu 2009. godine. U tom su razdoblju iranske snage sigurnosti zatvorile i nekoliko europskih državljana, a u studenom 2011. dogodio se i napad pripadnika bazijske milicije na britansko veleposlanstvo – nakon što je Velika Britanija prihvatila sankcije kojima se zabranjuju transakcije između britanskih i iranskih banaka. Prekinuti su diplomatski odnosi između Irana i ključnih država članica EU. Čini se da su Sjedinjene Američke Države napravile znatan pritisak na države članice EU-a da potiču svoje sankcije (Patterson 2013: 138–139).

5.3. Pogled iz Teherana

Neposredno nakon što je preuzeo dužnost, Ahmadinejad je nastavio svoju ratobornu vanjskopolitičku politiku. Teheran je zatražio od IAEA-e da ukloni svoje pečate s nuklearnih pogona u Iranu, najavio nastavak aktivnosti obogaćivanja urana u Natanzu, povukao se iz razgovora s EU-3 i pristao na ultimatum rezolucije UNSC-a iz srpnja 2006. Ti su koraci potaknuli ciljane međunarodne sankcije. S povijesno visokim deviznim prihodima od izvoza nafte na raspolaganju, vlada Ahmadinejada spremno je prihvatila ciljane sankcije.

S obzirom na sankcioniranje UNSC-a, SAD-a i EU-a kako bi se Iran spriječio da nastavi obogaćivanje urana, ajatolah Ali Khamenei istodobno je isticao kako neprijateljske zapadne vlade nastoje Iran držati tehnološki i znanstveno nerazvijenim. Ahmadinejad je odbacio Rezoluciju o sankcijama UNSC-a iz prosinca 2006. godine (Borszik 2016: 25).

Prema Teheranu, zemlje članice EU-a nametnule su svoje vlastite ciljane sankcije za sprječavanje širenja oružja samo zbog „pritiska američke vlade“ ili „pritiska izraelske vlade i izraelskog lobija unutar Njemačke, Francuske ili Velike Britanije“ (Borszik 2016: 25). Teheran je vjerovao u svjetsku potrebu za iranskom naftom i plinom te pretpostavku da će se zemlje EU-a suzdržati od nametanja sveobuhvatnih sankcija zbog postojećih trgovinskih odnosa s Islamskom Republikom Iran. Tijekom mnogobrojnih svojih putovanja diljem zemlje, u iranske regije, obraćajući se domaćim ljudima, predsjednik je povezivao nuklearni program s iranskim nacionalnim identitetom – promicao ga kao simbol tehnološkog i znanstvenog napretka, težnji regionalnog vodstva te otpora zapadnjačkoj „globalnoj aroganciji“ (Borszik 2016: 25).

Umjesto slabljenja iranskog režima, intenziviranje sankcija pridonijelo je represiji oporbenih aktivnosti unutar zemlje i ciljanom pokušaju režima da štiti svoje domaće izborne jedinice od gospodarskog utjecaja sankcija. U povodu Iranske nove godine u proljeće 2009., Barack Obama poslao je videoporuku Iranu, u kojoj je poručio kako Washington ne traži promjene režima u toj zemlji. UNSC je prihvatio konačnu Odluku o sankcijama 1929 u lipnju 2010. godine. SAD i zemlje EU-a proširili su i koordinirali svoje mjere za sankcioniranje iranskoga nuklearnog programa u obliku CISADA-e te Odlukom Vijeća EU-a u srpnju 2010., nakon čega su slijedile pojačane sankcije zbog kršenja ljudskih prava.

Nametnute naftne i financijske sankcije Sjedinjenih Država i EU-a ozbiljno su oštetile iranski naftni sektor. Ajatolah Khamenei naftne i financijske sankcije SAD-a i zemalja EU-a smatrao je prijetnjom. Khamenei je u ožujku 2013. godine priznao kako su stalne sankcije imale utjecaja: „(...) naše gospodarstvo suočava se s problemom ovisnosti o nafti“ (Borszik 2016:

28). I sankcije SAD-a i EU-a i Ahmadinejadova socioekonomska odiseja završile su ekonomskim propadanjem Irana – što potvrđuje drugu glavnu tezu rada o povezanosti sankcija s ekonomskim posljedicama za zemlju. Tijekom mandata predsjednika Ahmadinejada izvoz nafte smanjio se s 3,9 milijuna barela po danu na manje od milijun barela po danu (Borszik 2016: 28). Nedostatak konvertibilne devizne zarade u obliku eura i američkih dolara zbog teškog pada izvoza nafte potaknuo je stopu inflacije koja je porasla s 12 % u 2010. na oko 30 % u 2013. godini (Borszik 2016: 28).

Ustrajući na tome da Zapad putem nametnutih sankcija Iran želi ostaviti nerazvijenim, vrhovni vođa Khamenei podupirao je politiku administracije predsjednika Ahmadinejada te promovirao pojačano obogaćivanje urana i postavljanje dodatnih centrifuga kao odgovor na ciljane sankcije. Tijekom provođenja ciljanih međunarodnih sankcija, kao prilika da upozori na urotu Zapada protiv Irana, Khamenei je zapravo pridonio pomaku unutarnje ravnoteže moći u korist Ahmadinejadove vojno-ideološke frakcije.

Povijesno visoke cijene nafte tijekom prvog mandata Ahmadinejada i iranski rekordni prihod od izvoza sirove nafte pomogao je vladajućoj frakciji da promiče svoju samolegitimizirajuću nuklearnu politiku. U međuvremenu su sveobuhvatne ekonomske sankcije SAD-a i EU-a, nametane u srpnju 2010., počele stvarati politički pritisak na Teheran. Kao neposredan odgovor na sankcije, novi se konsenzus pojavio u cijelom spektru iranske političke elite. Pod ekonomskim utjecajem američkih sankcija, a posebice sveobuhvatne sankcije EU-a, složili su se da je nužna revizija prigušene nuklearne strategije i poništavanje neželjenoga gospodarskog pada.

Konačno, Hassan Rouhani i njegov tim uspjeli su dovršiti privremeni nuklearni sporazum, koji je potpisan između Irana i P5 + 1 (Kina, Francuska, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD + Njemačka) u studenom 2013., a u obliku JCPOA 14. srpnja 2015. godine, kojim se ograničavala nuklearna aktivnost u Iranu u zamjenu za olakšice od sankcija (Borszik 2016: 32).

5.4. Iranske transakcije kao globalni sigurnosni problemi

Iran se ipak suočio s problemima i teškoćama u provođenju međunarodnih poslovnih transakcija, no Iranska središnja banka trudi se uspostaviti financijske odnose s globalnim bankarskim sustavom.

Dana 17. svibnja 2016., prvi put nakon Islamske revolucije 1979. godine, zamjenik MMF-a, nakon najave o iranskoj međunarodnoj bankovnoj politici, izjavio je: „Dva važna prioriteta u kratkom roku odnose se na bankarski sustav. Prvo, bit će ključno započeti restrukturiranje banaka – kako na njihovoj operativnoj razini tako i na njihovoj visokoj razini loših zajmova... Drugo, s obzirom na teškoće iranskih banaka u reintegraciji na međunarodni financijski sustav, vlasti bi trebale ustrajati na jačanju okvira za sprječavanje pranja novca i borbe protiv financiranja terorizma, što bi trebalo biti ključno za olakšavanje takve reintegracije“ (Vafai 2017: 49).

Dakle, da bi Iran mogao provesti međunarodnu trgovinu uz pomoć međunarodnoga bankarskog sustava, postoji ključna potreba za reformama politike koje se odnose na pranje novca i financiranje međunarodnih skupina koje zapadne države smatraju sigurnosnim prijetnjama. FATF, koji je 1989. godine osnovao G7, omogućava globalni financijski nadzor nad terorizmom i pranjem novca te prati financijske aktivnosti različitih zemalja s obzirom na njihovu pomoć terorizmu.

Veliki problem banaka i kredita s kojima se suočava Islamska Republika Iran odnosi se na međunarodne transakcije s svjetskom zajednicom, a osobito FATF-om. Velika je zapreka međunarodnoj trgovini Irana državna politika. Iako će se iranska nafta i, u manjoj mjeri, poljoprivredna dobra, vratiti na svjetsko tržište, a strane financijske institucije, banke i korporacije legalno će moći obnoviti poslovanje s Islamskom Republikom Iran, nekoliko ključnih ograničenja koja su počela još 1983. ostat će snažna. Ta su ograničenja povezana s izvješćima o iranskom terorizmu, programima naoružanja koje provodi država te kršenjem ljudskih prava. Restrikcije vezane za embargo koje zabranjuju izvoz oružja i raketa u Iran za razdoblje od pet i osam godina ostat će operativne i morat će ih provoditi sve članice Ujedinjenih naroda.

Glavno pitanje u stavu Irana o stjecanju povjerenja međunarodne zajednice odnosi se na percepciju međunarodnih financijskih organizacija o iranskoj perspektivi globalne sigurnosti. Iranska percepcija glede globalne sigurnosti bitno se razlikuje od – a ponekad i suprotstavlja – pojmovima općenito prihvaćenima u američkim i zapadnoeuropskim zemljama. Nadalje, iz perspektive zapadnih korporacija, iranski izvaninstitucionalni subjekti povezani s golemom i ograničavajućom domaćom financijskom mrežom, pridonose složenosti obavljanja trgovine s Iranom. Zbog toga su međunarodne financijske organizacije upozorile svoje članove u vezi s politikom Islamske Republike Iran u dobivanju kredita za uključivanje u komercijalne transakcije sa zapadnim bankama. FATF je pozvao svoje članove da „prate svoje financijske

institucije kao što su banke, da posvete posebnu pozornost svojim poslovnim odnosima i transakcijama s Iranom“, uključujući iranske tvrtke i financijske institucije (Vafai 2016: 50).

Nakon sporazuma između Irana i zemalja 5 + 1, Islamska Republika obvezala se na „akcijski plan“ koji se odnosi na sprječavanje pranja novca u međunarodnoj trgovini, kao i financiranje subjekata koji sudjeluju u međunarodnom terorizmu (Vafai 2016: 51). Kao rezultat toga, 24. lipnja 2016. godine FATF je priopćio kako će pozdraviti prihvaćanje Irana kao „visoku razinu političke predanosti“ na planu rješavanja „svojih strateških nedostataka u AML/CFT-u“ (Vafai 2016: 52).

Tradicionalno su iranske kvazibankarske organizacije bile mala financijska poduzeća koja su se bavila izdavanjem novca na zahtjevno tržište. Prvi je razlog bio utjecaj sankcija, uz nemogućnost iranskih institucija koje se bave tradicionalnim bankarskim poslovima da iskoriste financijske veze, poput SWIFT-a, povezane sa zapadnim bankama. Drugi je razlog povezan s financijskim potrebama izvaninstitucionalnih organizacija u Iranu za bankarskim sustavom. Te su izvaninstitucionalne organizacije razvile široku mrežu poslovanja diljem zemlje. Posao u aktivnostima kapitaliziranja kao što je uvoz/izvoz, gradnja infrastrukture, razvoj luka i zračnih luka neizbježno zahtijeva bankovne usluge tradicionalnih banaka. Te su organizacije, u nedostatku tradicionalnoga bankarskog sustava ili kako bi proširile svoje gospodarske aktivnosti u još jedan sektor, angažirane u bankarskom poslovanju ili kvazibankarskim aktivnostima.

Premda sankcije nametnute iranskom gospodarstvu nisu bile jedini razlog za razvoj kvazibankarskog sustava u Iranu, one su imale znatnu ulogu u njihovom širenju. FATF je dao priliku Iranu kako bi njegove banke i financijske organizacije poslovale u skladu s normama koje je uspostavila međunarodna financijska zajednica. To će omogućiti Iranu obavljanje bankovnih i financijskih transakcija na međunarodnoj razini. Kao rezultat toga, u obavljanju svojih međunarodnih poslovnih transakcija, banke i financijske institucije u Iranu imat će pristup kreditima i iskoristit će takve kredite kako bi omogućili Iranu privlačenje ulaganja i vođenje trgovine na globalnoj razini.

Danas je, međutim, suspenzija FATF-ovih bankarskih mjera i mjera protiv priznavanja kredita protiv Irana privremena, a njihov nastavak ovisit će o ponašanju Irana. To znači poštovanje međunarodnih normi vezanih za pranje novca, neslužbene bankarske transakcije i novčane transfere novca preko međunarodnih granica za financiranje ideološki orijentiranih klijenata. Svake godine od 2007. Institut Basel, neprofitna organizacija u Ženevi, procjenjuje

aktivnosti pranja novca različitih zemalja diljem svijeta. Iran je i dalje jedna od visokorangiranih država za pranje novca u regiji i izvan nje. Prema izdanju indeksa pranja novca iz 2015. godine, Iran je bio najrizičniji u pogledu pranja novca uz Afganistan, Tadžikistan, Mozambik, Etiopiju i nekoliko drugih zemalja. Jedan od razloga takvog razvrstavanja jest i postojanje neovlaštenih financijskih institucija aktivnih u Iranu.

Jedan od glavnih problema s kojima će se u budućnosti suočavati američke institucije za transakcije s Iranom identificiranje je Irana kao suverene vlade s Iranskom središnjom bankom. Sjedinjene Države možda će morati utvrditi identitet iranske banke kao *alter ego* iranske islamske vlade. Stoga je važno znati u kojoj je mjeri Iranska središnja banka institucionalno nezavisna agencija, odvojena i nezavisna od iranskih vlasti glede svoje fiskalne politike.

Nadalje, MMF je donio sljedeće preporuke vezane za jačanje iranskih banaka: (1) reintegracija domaćeg financijskog sustava u globalno gospodarstvo, smanjenje transakcijskih troškova i smanjenje veličine neformalnog sektora; (2) bolje otkrivanje ilegalnih prihoda, uključujući one vezane za utaju poreza i korupciju; (3) usvajanje sveobuhvatnog zakona o CFT-u koji pravilno kriminalizira financiranje terorizma i sadrži mehanizme za provedbu rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda vezanih za terorizam (Vafai, 2017: 59–60). Iranska središnja banka mora osigurati da se organizacije klijenata ne bave prijenosom novca od terorističkih organizacija ili do njih. Međutim, s obzirom na organizacijsku strukturu i način rada nekih iranskih banaka, malo je vjerojatno da će Iranska središnja banka biti u stanju pratiti prirodu aktivnosti svake banke i njihovih financijskih transakcija.

Od ožujka 2012. do veljače 2016. godine Iranskoj središnjoj banci i petnaest drugih velikih banaka u zemlji bilo je zabranjeno korištenje SWIFT-ova komunikacijskog sustava. Tijekom gospodarskih sankcija iranska je vlada imala problema s komunikacijom i kreditnom sposobnošću u pogledu svojih banaka, što potvrđuje drugu glavnu tezu. Neki kupci iranske sirove nafte, poput Kine, navodno su pribjegavali plaćanju iranske nafte kineskom valutom, yuansom. U međunarodnim transakcijama pri prodaji nafte pokušaj korištenja zlata ne zadovoljava zahtjeve suvremenih bankarskih transakcija. Kao rezultat JCPOA, glavne iranske banke ponovno su se spojile na SWIFT-ovu mrežu. Menadžer SWIFT-a Onur Ozan izjavio je kako je „Swift završio proces upadanja u banke (iranske banke)“ i da će „nastaviti raditi s ostalim subjektima koji su se prijavili za ponovno korištenje SWIFT-a, te im osigurati ponovno povezivanje“ (Vafai 2016: 63).

Iranske banke ponovno su se spojile na SWIFT-ovu mrežu nakon četverogodišnjih sankcija. Ograničenje SWIFT-a na iranske banke, iako znatno smanjeno, nije potpuno jer JCPOA ne ukida sve sankcije EU-a za iranske banke; kao rezultat toga te se banke ne mogu koristiti SWIFT-om, koji inače osigurava financijske olakšice onim iranskim bankama koje djeluju u skladu s propisima EU. Nadalje, odluke o legitimnosti financijskih transakcija ostaju unutar financijskih institucija i nacionalnih vlasti, što također navodi na zaključak da SWIFT nije neutralan mehanizam u geoekonomskom poretku.

Ipak, SWIFT-ova globalna mreža za transakcije ponovno je povezala niz iranskih banaka u svoj sustav dopuštajući tim bankama nastavak transakcija s inozemnim financijskim organizacijama. S obzirom na burnu prirodu nedavnih međubankarskih financijskih transakcija, velika većina zemalja aktivnih u međunarodnim financijskim transakcijama usvojila je neki oblik protuterorističke politike. Do početka 2016. Iran nije imao takve zakone. Takav zakonodavni propust upozorio je na nedostatak ozbiljnosti i odlučnosti iranskih donositelja odluka u borbi protiv terorizma. Bez obzira na razlog, to je rezultiralo uskraćivanjem pristupa Irana SWIFT-u i posljedično – aktivnim transnacionalnim bankarskim transakcijama koje su podjednako bitne Iranu za potrebe ekonomskog razvoja.

U petak 5. ožujka 2016. Iransko vijeće, koje ima ovlasti za sudsku reviziju, odobrilo je prijašnji zakonski prijedlog koji je donijela islamska nacionalna skupština pod nazivom „Borba protiv financiranja terorizma“ (CFT) (Vafai 2016: 64). Iranska središnja banka imala je važnu ulogu u izradi i predstavljanju tog zakona s ministarstvom financija i gospodarstva.

6. SANKCIJE SJEVERNOJ KOREJI

Sjedinjene Američke Države i Južna Koreja pokušale su uvjeriti Sjevernu Koreju da napusti svoje nuklearne težnje. Početkom ranih 1990-ih Washington je pokušao pregovarati s Pyongyangom, dok je Seul slijedio strategiju ekonomskog angažmana. Zatim, nakon što je Sjeverna Koreja 2006. godine testirala atomsku bombu, Sjedinjene su Države pritisnule Vijeće sigurnosti da nametnu sankcije Sjevernoj Koreji. Ipak, na poziv Južne Koreje i strahujući od kineske ljutnje, Sjedinjene Države nisu uspjele iskoristiti punu diplomatsku i financijsku moć da provedu te sankcije. Sve je vrijeme cilj bio potaknuti Sjevernu Koreju da se otvori prema vanjskom svijetu. Da bi se Sjedinjene Države i njezini saveznici zaštitili od sjevernokorejske prijetnje te spriječili daljnju nuklearnu proliferaciju, Trumpova bi administracija morala okončati nekoherentnu politiku istodobnog sankcioniranja i subvencioniranja Pyongyanga.

Umjesto toga, trebalo bi iskorijeniti inozemno financijsko poslovanje sjevernokorejskih dužnosnika i tvrtki te stranih država koje im pomažu (Stanton i sur. 2017: 65–66).

Godine 2006., nakon više od desetljeća pregovora i pružanja pomoći, Sjeverna Koreja provela je svoj prvi nuklearni test. Kao odgovor na to, Vijeće sigurnosti odobrilo je niz rezolucija i sankcija, a Sjedinjene Američke Države započele su odgojnu kampanju kako bi upotrijebili vlastite sankcije i pritislili Sjevernu Koreju na razoružavanje. Bush i Obama vodili su oštre pregovore nakon različitih nuklearnih testova, ali svoje riječi nisu uspjeli poduprijeti djelovanjem. Isto tako, nastavak ekonomske pomoći i ulaganja Kine i Južne Koreje, poništili su veći dio učinka sankcija. Labavo provođenje sankcija omogućilo je Pyongyangu pranje novca kojim je platio svoj nuklearni arsenal putem banaka u Sjedinjenim Državama. Pyongyang je velik dio tog novca zaradio nezakonitim aktivnostima te je pomiješao prljave fondove s legitimnom zaradom kako bi sakrio podrijetlo prljavog novca.

Kao što potvrđuju izvješća UN-a i dokumenti iz Ujedinjenog Kraljevstva – Sjeverna Koreja i dalje plaća, prima i pohranjuje većinu svojih sredstava u američkim dolarima. Američko ministarstvo financija moglo bi okončati ovu praksu jer gotovo sve transakcije denominirane u dolarima moraju proći kroz američke banke. U jednom razdoblju, od kraja 2005. do početka 2007. godine, to je i učinjeno. Službenici ministarstva financija upozorili su bankare širom svijeta da sjevernokorejska sredstva djelomično potječu od trgovine drogom, krivotvorenja i prodaje oružja. Da bi pokazali da su ozbiljni, službenici su blokirali Banco Delta Asia, malu banku u Macau koja je prala neovlaštena sredstva za Sjevernu Koreju te joj blokirali pristup sustavu dolara. Blokiranje banke u Macau dokazuje kako su međunarodne institucije dovoljno moćne da otkriju financiranje terorizma, što ide u prilog postavljenoj tezi. Nakon toga su druge banke širom svijeta zamrznule ili zatvorile sjevernokorejske račune bojeći se sličnih sankcija ili lošeg publiciteta. Čak je i banka u Kini u državnom vlasništvu odbila slijediti zahtjev kineske vlade da prenese sredstva iz sankcioniranog Banco Delta Asia na druge račune koje kontrolira Pyongyang (Stanton i sur. 2017: 68–69).

Početkom 2007. godine, unatoč Bushovu nastojanju da denuklearizira Sjevernu Koreju, Američko ministarstvo financija dopuštalo je Sjevernoj Koreji da se i dalje koristi sustavom dolara za plaćanja. Do srpnja 2014. Američko ministarstvo financija zamrznulo je imovinu samo 43 osobe i subjekta u Sjevernoj Koreji, u usporedbi s oko 50 u Bjelorusiji, 161 u Zimbabveu, gotovo 400 na Kubi i više od 800 u Iranu (Stanton i sur. 2017: 71). Inozemne banke koje su obrađivale transakcije za Kubu ili Iran riskiraju dobivanje sekundarnih sankcija i višemilijunske novčane kazne.

Zbog toga su mnoge banke izbjegavale poslovati s tim državama. No, poslovanje sa Sjevernom Korejom nije bio takav rizik pa se ono nastavilo.

Do 2016. godine Južna Koreja dopustila je poslovanje od oko 100 milijuna dolara godišnje u Pyongyangu kroz Kaesong ne ispitujući kako se Pyongyang koristio tim novcem unatoč rezolucijama kojima se zahtijevalo da Seul osigura da se sjevernokorejski režim ne služi južnokorejskim sredstvima za svoj nuklearni program (Stanton i sur. 2017: 71). Također, u iskazu pred američkim kongresnim odborom 2015. godine znanstvenik Larry Nicksch procijenio je da Sjeverna Koreja godišnje prima više od dvije milijarde dolara od „različitih oblika suradnje“ samo s Iranom (Stanton i sur. 2017: 72).

Četvrti nuklearni test Sjeverne Koreje, u siječnju 2016., prisilio je Sjedinjene Države i Južnu Koreju na primjenu koherentnijih financijskih i diplomatskih pritisaka. Seul je jedva uspio nagovoriti druge vlade da provedu sankcije kada ih je kršio u Kaesongu. Zatvaranje tamošnjeg industrijskog kompleksa omogućilo mu je da iskoristi svoj znatni diplomatski utjecaj kako bi uvjerio saveznike da sankcionira Sjevernu Koreju. Nakon toga je američki ministar financija zamrznuo imovinu u dolarima oko 200 subjekata (Stanton i sur. 2017: 70).

Taj broj znači napredak, ali nije ni blizu razini pritisaka koji se primjenjivao na Iran. Niti je to odlučan napor za pronalaženje i zamrzavanje sjevernokorejske mreže pranja novca. Još je jedna rezolucija Vijeća sigurnosti, koja je usvojena u studenom 2016. godine, bila usmjerena na prisiljavanje država na primjenu sankcija protiv Sjeverne Koreje, ali bez prijetnji od sekundarnih sankcija. Nada za denuklearizaciju Sjeverne Koreje uporište ima u uvjerenju da mora biti razoružana i reformirana ili će propasti. To će od Sjedinjenih Država zahtijevati da počnu neumoljivu kampanju za političku podčinjenost i financijsku izolaciju. Sjedinjene bi Države trebale početi novčano kažnjavati i sankcionirati kineske banke koje ilegalno održavaju odnose sa sjevernokorejskim bankama i ne prijavljuju sumnjive transakcije. Američko ministarstvo financija od banaka bi također trebalo zahtijevati da prijave sjevernokorejsko vlasništvo nad offshore imovinom. Ovoj će strategiji trebati vremena, odlučnosti i spremnosti, a trebat će i prihvatiti da će se američki odnosi s Pyongyangom morati pogoršati kako bi potom krenuli nabolje.

Pyongyang je pokušao vratiti svoj novac i račune širom svijeta pokušavajući poništiti službenu štetu koja je učinjena njegovu ugledu u međunarodnoj financijskoj zajednici. UN je 12. lipnja 2009. godine usvojio Rezoluciju Vijeća sigurnosti 1874 (Resolution 1874, 2009), koja je služila kao međunarodna osnova za povećanje financijskih pritisaka, te novi sustav za

inspekciju sjevernokorejskog tereta. Potkraj lipnja i srpnja 2009. godine Američko je ministarstvo financija označilo tri sjevernokorejska komercijalna subjekta vezana za program režima proliferacije nuklearnog oružja, čime se potvrđuje teza da su međunarodne institucije moćne u otkrivanju transakcija kojima se financira terorizam. Sumnjivim aktivnostima Sjeverna Koreja – proliferacija, sankcija utaje, krivotvorenje, krijumčarenje te krijumčarenje droga – produljuje vlastitu izolaciju. Ta otkrića i sankcije bit će srce nove kampanje protiv Pyongyanga. Zajedno s Japanom i Južnom Korejom, Sjedinjene će Države iskoristiti oporavak i nedopušteno ponašanje Sjeverne Koreje za poticanje napora javnog i privatnog sektora da zaustave međunarodnu komercijalnu aktivnost Sjeverne Koreje koja je ključna za razvoj programa oružja, financiranja i potencijalne proliferacije (Zarate 2009: 51–52).

Prošle godine tri sjevernokorejske državne banke dobile su zabranu poslovanja, usred poziva SAD-a i Europe za potpunu izolaciju Pyongyanga od međunarodnog financijskog sustava. To je posljedica oglašivanja na sankcije UN-a, nakon što su UN-ovi istražitelji otkrili da su se banke nastavile koristiti uslugama globalne financijske mreže SWIFT unatoč zabrani. Bez nje, zemlje pod sankcijama, kao što je nedavno bio Iran, bile su prisiljene uglavnom na krijumčarenje. Iako je pristup Sjeverne Koreje globalnom financijskom tržištu već bio sužen dugogodišnjim međunarodnim sankcijama, zemlja je nastavila pristupati infrastrukturi bilo otvoreno bilo putem tvrtki u Kini, Jugoistočnoj Aziji i Africi, izvijestio je UN u svojem izvješću.

SWIFT je priopćio i time potvrdio svoju „neutralnost“ – kako je prestao pružati usluge svim bankama podložnima sjevernokorejskim sankcijama u Ujedinjenom Kraljevstvu nakon što su zaprimili upute belgijske vlade početkom 2017. godine: „Kao globalni uslužni program označen kao kritičan pružatelj usluga, Swift nema ovlasti donošenja sankcija... Svaka odluka o podizanju ili nametanju sankcija državama ili pojedinačnim subjektima počiva isključivo na nadležnim državnim tijelima i zakonodavcima“ (WSJ, 2018). Moglo bi se zaključiti kako SWIFT nije neutralna financijska infrastruktura kada se pojavi dovoljno moćan akter poput SAD-a koji konzistentno provodi svoje sankcije. Iako je naglašeno da SWIFT kao belgijska tvrtka podliježe isključivo zakonima Europske unije, ne treba zanemariti ni to da je dolar još primarna svjetska valuta kojom se obavlja plaćanje.

Američki dužnosnici, sadašnji i bivši, preporučili su Trumpovoj administraciji da primijeni financijske pritiske prema Sjevernoj Koreji koji bi bili jednako teški kao i oni kojima su se koristili protiv Irana.

7. ZAKLJUČAK

SWIFT postoji već 45 godina, a ubraja se među najuglednije infrastrukture u globalnoj bankarskoj zajednici. Svi koji su obavljali neke inozemne transakcije mogu potvrditi da su se susreli s tom globalnom financijskom infrastrukturom. SWIFT je (zasad) vrlo sigurna i pouzdana mreža platnog sustava. No, s razvojem interneta pojavljuju se novi sigurnosni izazovi pa i SWIFT mora ići ukorak s globalnim promjenama. Na početku je pristupanje infrastrukturi bilo slobodno, a nakon nagađanja kako se SWIFT-ova mreža koristi za financiranje terorizma, uvjeti su pristupanja postroženi. Iako je zamišljen kao udruga koja nije državna te koja bi trebala biti neutralna i ne popuštati pod pritiscima globalnih aktera koji se bore za političku premoć, u radu smo mogli vidjeti da nije bilo tako. SWIFT se tako morao suočiti s potrebama globalne sigurnosti i pokazati svoj stav prema transakcijama kojima su se financirali teroristi. Također, SWIFT se morao prilagoditi potrebama i odlukama dvaju trenutačno najmoćnijih aktera na globalnoj političkoj sceni – Sjedinjenim Američkim Državama i Europskoj uniji.

Posljedično, možemo potvrditi prvu glavnu hipotezu u kojoj se tvrdi da SWIFT nije neutralna infrastruktura u geoekonomskom poretku. Argumenti koji idu u prilog prvoj hipotezi obrambene su i vanjske politike Irana i Sjeverne Koreje koje nisu uzimale u obzir norme i rezolucije UN-a o neproliferaciji nuklearnog naoružanja. Ograničavanje pristupa financijskoj infrastrukturi negativno je utjecalo na realne stope ekonomskog rasta u obje države te na smanjenje međunarodne trgovine, što je bilo prikazano u grafikonima s podacima o padu izvoza.

U binarnoj studiji Irana i Sjeverne Koreje stekli smo uvid koliko izoliranje od međunarodnog tržišta može naštetiti matičnim ekonomijama te da nisu potrebni skupi konvencionalni ratovi kako bi se određenu državu natjeralo da ne šteti globalnom sigurnosnom poretku. Uz ekonomske posljedice koje su došle kao rezultat sankcija, Iran je bio prisiljen potpisati JCPOA 2016. godine (koji je Donald Trump unilateralno napustio) ako želi biti dio međunarodne ekonomske zajednice. Nasuprot tome, ekonomske sankcije nisu vodile prema znatnijim reformama u Sjevernoj Koreji. Prema tome, drugu glavnu hipotezu u kojoj se tvrdi da korištenje SWIFT-a kao instrumenta za provođenje financijskih sankcija ima velike ekonomske posljedice za pojedinu zemlju – možemo potvrditi. U prilog tome je i uvedena nezavisna varijabla koja pokazuje broj entiteta podložnih sankcijama u vrijeme administracije Baracka Obame i Donalda Trumpa, kao i zavisna varijabla koja je pratila realne stope ekonomskog rasta obiju promatranih zemalja, te dodatni prikaz pada izvoza u promatranom razdoblju.

Treću ili pomoćnu hipotezu u kojoj se tvrdilo kako su međunarodne institucije i globalni akteri dovoljno moćni da otkriju financiranje terorizma preko međunarodne financijske infrastrukture, tj. SWIFT-a, možemo potvrditi podacima iz rada o lociranju i isključivanju konkretnih banaka i institucija preko kojih su se odvijale sumnjive transakcije, kao i podacima o zamrzavanju imovine određenih subjekata u obje zemlje.

Ne možemo biti sigurni da Iran i Sjeverna Koreja u budućnosti neće pronaći neke druge metode kojima bi mogli zaprijetiti globalnoj sigurnosti, i to izbjegavajući plaćanja preko SWIFT-a, i time uzdrmati odnos ravnoteže moći na globalnoj političkoj i ekonomskoj sceni. SAD i Europska unija pokazali su da mogu otkriti sigurnosne prijetnje te da ih mogu sankcionirati iako nisu vlasnici SWIFT-a. Iako su ponekad rivali na geopolitičkoj i geoekonomskoj sceni, složni su da se ne smije dopustiti trećim akterima da se približe njihovoj moći. Zasad se uvođenje ekonomskih sankcija, na primjeru Irana, smatra uspješnom međunarodnom politikom, čiji je primjer poslužio za naknadno uvođenja sankcija i Sjevernoj Koreji. No, Sjevernoj Koreji još nisu nametnute teške i restriktivne sankcije kakve su bile nametnute Iranu. Je li Sjeverna Koreja jednako opasna prijetnja na međunarodnoj sceni kao i Iran? Jesu li SAD i EU dovoljno moćni da zadrže sigurnost u globalnom poretku izoliranjem pojedinih država od međunarodne mrežne infrastrukture? Vrijeme koje dolazi to će pokazati.

8. POPIS LITERATURE

(1) KNJIGE:

1. Landman, Todd. 2008. *Teme i metode komparativne politike*. Fakultet političkih znanosti. Zagreb.
2. McEachern, Patrick; McEachern, Jaclyn O. 2018. *North Korea, Iran, and the Challenge to International Order. A comparative perspective*. Routledge. Abingdon.
3. Scott, Susan V.; Zachariadis, Markos. 2014. *The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) Cooperative governance for network innovation, standards, and community*. Routledge. Abingdon.

(2) ČLANCI:

1. Aghazadeh, Mahdieh. 2013. A historical overview of sanctions on Iran and Iran's nuclear program. *Journal of Academic Studies*. 14(56): 137–159.
2. Borszik, Oliver. 2016. International sanctions against Iran and Tehran's responses: political effects on the targeted regime. *Contemporary Politics*. 22(1): 20–39.
3. Eckert, Sue E. 2009. – 2010. United Nations nonproliferation sanctions. *International Journal*. 65(1): 69–83.
4. De Goede, Marieke. 2012. The SWIFT Affair and the Global Politics of European Security. *Journal of Common Market Studies*. 50(2): 214–230.
5. Gilderdale, Stephen. 2017. SWIFT's customer security programme: Preventing, detecting and responding to the growing cyber threat. *Journal of Securities Operations & Custody*. 9(3): 198–205.
6. Kaunert, C.; Léonard, S.; MacKenzie, A. 2012. The social construction of an EU interest in counter-terrorism: US influence and internal struggles in the cases of PNR and SWIFT. *European Security*. 21(4): 474–496.
7. Lin, Tom C. W. 2016. Financial Weapons of War. *Minnesota Law Review*. 100(4): 1377–1440.
8. Mazarr, Michael T. 1995. Going Just a Little Nuclear: Nonproliferation Lessons from North Korea. *International Security*. 20(2): 92–122.

9. Patterson, Ruairi. 2013. EU Sanctions on Iran: The European Political Context. *Middle East Policy*. 20(1): 135–146.
10. Perez, Roi. 2016. SWIFT – Global banking under attack. *SC Magazine: For IT Security Professionals*: 7–7.
11. Ripoll Servent, Ariadna; MacKenzie, Alex. 2011. Is the EP Still a Data Protection Champion? The Case of SWIFT. *Perspectives on European Politics & Society*. 12(4): 390–406.
12. Scott, Susan V.; Zachariadis, Markos. 2012. Origins and development of SWIFT, 1973–2009. *Business History*. 54(3): 462–482.
13. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT). 2017. *MarketLine Company Profile*. 1–24.
14. Stanton, L.; Lee, S. Y.; Klingner, B. 2017. Getting Tough on North Korea. *Foreign Affairs*. 96(3): 65–75.
15. Tracey, Richard S. 2009. Using the Patriot Act to Turn North Korea's Dirty Money into a Bargaining Chip. *Strategic Studies Quarterly*. 3(2): 124–140.
16. Vafai, John Changiz. 2017. The new era of doing business with Iran: Iran's international commercial transactions and global security. *Pace International Law Review*. 29(1): 1–129.
17. Xian, Kristie. 2014. The price of justice: deferred prosecution agreements in the context of iranian sanctions. *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*. 28(2): 631–664.
18. Zarate, Juan C. 2009. Harnessing the Financial Furies: Smart Financial Power and National Security. *Washington Quarterly*. 32(4): 43–59.

(3) DOKUMENTI

1. Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, And Divestment Act Of 2010 (CISADA) <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf> (pristupljeno 18. 6. 2018.)
2. Decision of 9 December 2008 https://www.dataprotectionauthority.be/sites/privacycommission/files/documents/swift_decision_en_09_12_2008.pdf (pristupljeno 31. 8. 2018.)

3. Executive Order 13810 of September 20, 2017 <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/13810.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
4. FATF IX Special Recommendations (2008) <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Standards%20-%20IX%20Special%20Recommendations%20and%20IN%20rc.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
5. FATF 40 Recommendations (2003) <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%2040%20Recommendations%20rc.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
6. Iran and Libya Sanctions Act of 1996 https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/isa_1996.pdf (pristupljeno 5. 9. 2018.)
7. Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012 <https://www.state.gov/documents/organization/204023.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
8. Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012 <https://www.congress.gov/112/plaws/publ158/PLAW-112publ158.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
9. Joint Comprehensive Plan of Action (2015) <https://www.state.gov/documents/organization/245317.pdf> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
10. North Korea Sanctions and Policy Enhancement Act of 2016 <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/757/text/enr?q=%7B%22search%22%3A%5B%22%5C%22hr757%5C%22%22%5D%7D> (pristupljeno 15. 8. 2018.)
11. Odluka Vijeća Europske unije od 26. srpnja 2010. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010D0413&from=EN> (pristupljeno 18. 6. 2018.)
12. Rezolucija 1373 Vijeća sigurnosti UN-a (2001) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1373(2001)) (pristupljeno 18. 6. 2018.)
13. Rezolucija 1874 Vijeća sigurnosti UN-a (2009) https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/nuclear/unsc_resolution1874.pdf (pristupljeno 20. 8. 2018.)
14. Rezolucija 1929 Vijeća sigurnosti UN-a (2010) <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IRAN%20SRES%201929.pdf> (pristupljeno 18.6.2018.)

15. Rezolucija 2270 Vijeća sigurnosti UN-a (2016)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2270%282016%29
(pristupljeno 1. 9. 2018.)
16. Rezolucija 2321 Vijeća sigurnosti UN-a (2016) <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/407/50/PDF/N1640750.pdf?OpenElement>
(pristupljeno 1.9.2018.)
17. Terrorist Finance Tracking Programme (TFTP) -
https://rusi.org/sites/default/files/op_wesseling_an_eu_terrorist_finance_tracking_system.1.pdf(pristupljeno 10.6.2018)
18. The Iran Sanction Act (ISA) (2007) <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20871.pdf>
(pristupljeno 26. 6. 2018.)
19. Zakon o nacionalnoj obrambenoj zaštiti SAD-a (2012)
<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112hr1540enr/pdf/BILLS-112hr1540enr.pdf>
(pristupljeno 20. 8. 2018.)

(4) INTERNET IZVORI:

1. Asian Infrastructure Investment Bank (2018) <https://www.aiib.org/en/index.html>
(pristupljeno 31. 8. 2018.)
2. Distributed denial-of-service (DDoS) attack, objašnjenje dostupno na poveznici:
<https://www.us-cert.gov/ncas/tips/ST04-015>(pristupljeno 10.6.2018.)
3. Data Protection Authority (2018) <https://www.dataprotectionauthority.be/> (pristupljeno 31. 8. 2018)
4. Europska središnja banka (2018) www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html
(pristupljeno 10. 6. 2018.)
5. Europski odbor za bankarstvo (2018) www.ebic.org (pristupljeno 2.6.2018.)
6. EU Clearinghouse – više na poveznici (2018) www.eachccp.eu/about-us/ (pristupljeno 25. 6. 2018.)
7. Executive Order 13224 – odluka dostupna na:
<https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/122570.htm> (pristupljeno 25. 6. 2018.)
8. IAEA – The International Atomic Energy Agency – podaci dostupni na:
<https://www.iaea.org/about/overview>(pristupljeno 27. 6. 2018.)
9. Iran's Revolutionary Guard Corps (IRGC)<https://www.cfr.org/backgrounder/irans-revolutionary-guards> (pristupljeno 26.6.2018.)

10. Ministry of Defense Armed Forces Logistics (2018) <https://www.iranwatch.org/iranian-entities/ministry-defense-armed-forces-logistics-modafl> (pristupljeno 26. 6. 2018.)
11. North Korean Banks Under U.S. Sanctions Remain on Swift Network(2017): <https://www.wsj.com/articles/north-korean-banks-under-u-s-sanctions-remain-on-swift-network-1489483805> (pristupljeno 10. 8. 2018.)
12. Pregled sankcija dostupno na (2018): <https://labs.enigma.com/sanctions-tracker/> (pristupljeno 12. 8. 2018.)
13. Radna skupina za praćenje financija (The Financial Action Task Force, 2018)www.fatf-gafi.org/about/ (pristupljeno 10. 6. 2018.)
14. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (2018) www.swift.com (prisupljeno 2. 6. 2018.)
15. Statistika BDP-a Irana, dostupno na (2018): <https://knoema.com/atlas/Iran/Real-GDP-growth> (pristupljeno 15. 8. 2018.)
16. Statistika BDP-a Sjeverne Koreje, dostupno na (2018): <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp-annual-growth-rate> (pristupljeno 15. 8. 2018.)
17. Statistika izvoza Irana, dostupno na (2018): <https://www.statista.com/statistics/294339/iran-export-of-goods/>(pristupljeno 12. 8. 2018.)
18. Statistika izvoza Sjeverne Koreje, dostupno na (2018): <https://tradingeconomics.com/north-korea/exports> (pristupljeno 12. 8. 2018.)
19. Swift Banking System Bars North Korean Banks (2017) <https://www.wsj.com/articles/swift-banking-system-bars-several-north-korean-banks-1488937466> (pristupljeno 10. 8. 2018.)
20. Swift shows impact of Iran dispute on international business (2018): <https://www.ft.com/content/9f082a96-63f4-11e8-90c2-9563a0613e56> (pristupljeno 10. 8. 2018.)
21. The Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), podaci dostupni na poveznici (2018): <https://www.armscontrol.org/factsheets/JCPOA-at-a-glance>(pristupljeno 27. 6. 2018.)
22. The omnipotent dollar: US santions and the euro problem (2018): https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_omnipotent_dollar_us_sanctions_and_the_euro_problem (pristupljeno 15. 8. 2018.)

23. The US Department of Treasury (2018) <https://home.treasury.gov/about/general-information/role-of-the-treasury> (pristupljeno 10. 6. 2018.)
24. US and EU head for showdown over shutting Iran off from finance(2018): <https://www.ft.com/content/04b831fc-5913-11e8-bdb7-f6677d2e1ce8>(pristupljeno 10.8.2018.)
25. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda www.un.org/en/sc/about/(pristupljeno 27. 6. 2018.)

9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA HRVATSKOM

U radu je opisana financijska infrastruktura – SWIFT – koja služi kao platni sustav između financijskih institucija u svijetu. Naglasak je na njegovoj povezanosti s lociranjem i sankcioniranjem onih subjekata koji se infrastrukturom koriste za financiranje terorizma. Opisana je SWIFT-ova pozicija u geoekonomskom poretku te su prikazani podaci o tome koliko isključivanje iz globalne financijske infrastrukture utječe na ekonomije promatranih zemalja. Fokus je na binarnoj studiji Irana i Sjeverne Koreje, dviju država koje naizgled nemaju dodirnih točaka osim ekonomskih sankcija koje su im nametnute. Rad implicira o (ne)uspješnosti sankcija koje su nametnule Sjedinjene Američke Države te Europska unija.

SWIFT, sankcije, neproliferacija, cyber ratovanje, SAD, Europska unija, Iran, Sjeverna Koreja, terorizam.

10. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA ENGLISKOM

This work describes the financial infrastructure - SWIFT - which serves as a payment system between financial institutions in the world. The emphasis is on its linkage to the location and sanctioning of those entities that use infrastructure to finance terrorism. SWIFT's position in the geo-economic setting is described and data on how much exclusion from the global financial infrastructure affects the economies of the countries surveyed. The focus is on the binary study of Iran and North Korea, two states that seemingly have no touchpoints except the economic sanctions imposed on them. Work implies the (non) success of the sanctions imposed by the United States of America and the European Union.

SWIFT, sanctions, nonproliferation, cyber war, US, European Union, Iran, North Korea, terrorism.